

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

БРАЗИЛІЯ

ОСНОВНІ ТРЕНДИ ВНУТРІШНЬОЇ
ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

НАТАЛІЯ ШЕВЧЕНКО
АНАСТАСІЯ КОСЕНКО
ІВАН ФЕЧКО

БРАЗИЛІЯ: ОСНОВНІ ТРЕНДИ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Ще пів року назад Бразилія та світ завмерли в передчутті змін. Бразильське суспільство, розділене практично навпіл президентською виборчою кампанією 2022 року, розбурхане вибором соціально-економічної моделі, яку представляли найвпливовіші противники у президентській гонці, очікувало на перші кроки новообраного глави держави – Луїса Інасіу Лули да Сілви. Чи зможе він повторити свій успіх перших двох президентських термінів початку 2000-х років та задовольнити матеріальні очікування частини суспільства? Чи вдається він до переслідування своїх політичних опонентів, як погрожував і під час передвиборчих перегонів, і під час інавгураційних заходів, практично, на очах численних міжнародних гостей. Чи повернеться Бразилія за Лули до активнішої зовнішньої політики, ніж за його попередника, та чи можна чекати від нього рішучішої позиції щодо засудження російської агресії проти України? За півроку, що минули, можна зробити перші висновки та простежити основні тренди у внутрішній та зовнішній політиці уряду Лули да Сілви.

Аналітична записка програми Латинська Америка та Карибський басейн Ради зовнішньої політики “Українська призма” в рамках проєкту за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Автори:

Керівниця програми Наталія Шевченко
Стажерка Анастасія Косенко,
Стажер Іван Фечко

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПОЛІТИЧНІ ТРЕНДИ	5
СОЦІАЛЬНІ ТРЕНДИ	12
ЕКОНОМІЧНІ ТА ТОРГІВЕЛЬНІ ТРЕНДИ	16
БЕЗПЕКОВІ ТРЕНДИ	21
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ТРЕНДИ	23
ТЕНДЕНЦІЇ БРАЗИЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СПІРОБІТНИЦТВА	29
РЕКОМЕНДАЦІЇ	33

ВСТУП

Ще пів року назад Бразилія та світ завмерли в передчутті змін. Бразильське суспільство, розділене практично навпіл президентською виборчою кампанією 2022 року, розбурхане вибором соціально-економічної моделі, яку представляли найвпливовіші противники у президентській гонці, очікувало на перші кроки новообраного глави держави – Луїса Інасіу Лули да Сілви. Чи зможе він повторити свій успіх перших двох президентських термінів початку 2000-х років та задовольнити матеріальні очікування частини суспільства? Чи вдається він до переслідування своїх політичних опонентів, як погрожував і під час передвиборчих перегонів, і під час інавгураційних заходів, практично, на очах численних міжнародних гостей. Чи повернеться Бразилія за Лули до активнішої зовнішньої політики, ніж за його попередника, та чи можна чекати від нього рішучішої позиції щодо засудження російської агресії проти України? За півроку, що минули, можна зробити перші висновки та простежити основні тренди у внутрішній та зовнішній політиці уряду Лули да Сілви.

ПОЛІТИЧНІ ТРЕНДИ

Внутрішньополітична ситуація для президента Бразилії далека від умов, які можна назвати «медовим місяцем», як це буває у багатьох новообраних лідерів у перші 100 днів їхнього президенства. Лула да Сілва переміг у найбільш складних виборах у новітній бразильській історії та прийшов до влади у країні із розколотим суспільством та парламентом, де обидві палати перебувають під контролем сил протилежної ідеології, не маючи при цьому особливої підтримки серед силових структур у т.ч. і військової еліти.

Ситуація в парламенті

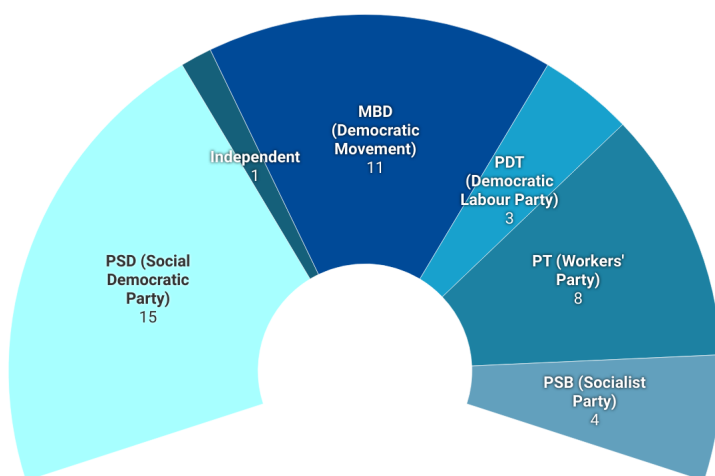
Оскільки пріоритетами своєї політики нова бразильська влада проголосила проведення економічних реформ (промислове зростання, створення нових робочих місць, соціальна інтеграція) та «заходи зі змінення демократії» /тобто приборкання загрози з боку ультраправих сил/, вона дуже потребує підтримки своїх законодавчих ініціатив у парламенті. Утім, шанси на схвалення бажаних програм хиткі, через те, що Національний конгрес Бразилії контролюється консервативними силами (в т.ч. тими, які пов'язані із Ж. Болсонару).

Відповідно до конституційного устрою, бразильський парламент – Національний Конгрес – складається із двох палат. Верхня палата – Федеральний сенат, – формується шляхом обрання 3-х сенаторів від кожного суб'єкта федерації (26 штатів і федеральний округ) терміном на 8 років. Нижня палата – Палата депутатів, – складається із 513 депутатів, які обираються шляхом загального голосування кожні 4 роки на мажоритарній основі.

При формуванні коаліції, Лулі да Сілві, у першу чергу, важливо було здобути прихильність принаймні 172 депутатів нижньої та 28 верхньої палат – кількість, яка необхідна аби уникнути імпичменту. Наразі у нього є така підтримка: у нижній палаті до «проурядової» сили входить 225 депутатів, а у сенаті – 42. У той же час, для проведення реформ уряду Лули необхідно мати вже конституційну більшість, а це 308 депутатів та 49 сенаторів.

Урядові сили в Сенаті Національного Конгресу Бразилії

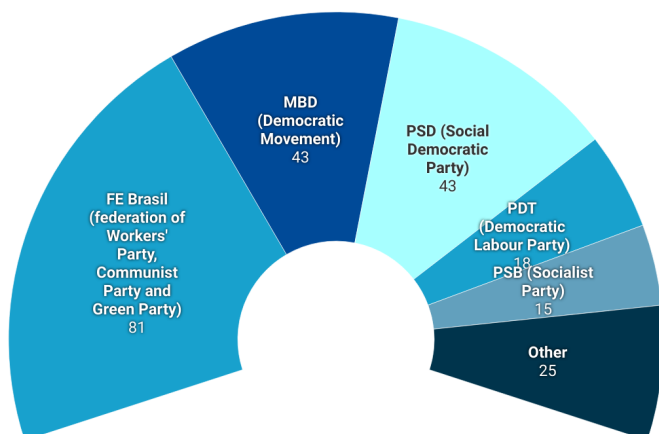
Кількість місць всього: 81.
Урядові: 42

Created with Datawrapper

Урядові сили в Палаті Депутатів Національного Конгресу Бразилії

Кількість місць всього: 513
Урядові: 225

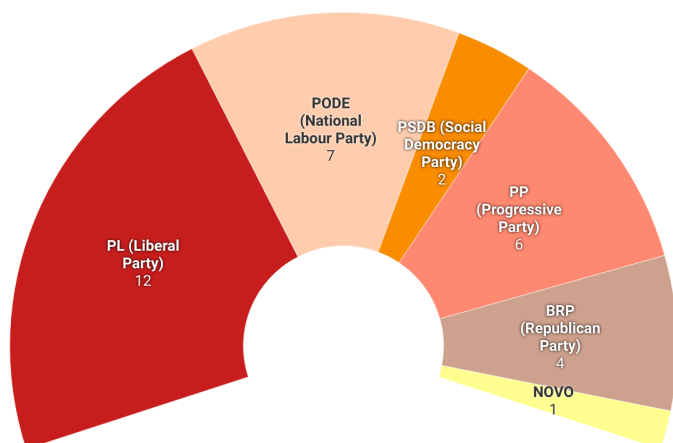
Серед інших груп представлені такі політичні сили як PSOL REDE (Socialism and Liberty Party and Sustainability Network) -14, Avante (centrist party) - 7, Solidariedade - 4
Created with Datawrapper

Отож, через перевагу правих сил, Лулі доводиться постійно [збалансовувати](#) пріоритети внутрішньої політики свого уряду. Так, консервативна частина намагається пом'якшити політичний порядок денний пропонований владою в сфері що стосується спроб впровадити цензуру (що розглядається як спроба політичної помсти з боку лівих).

Після численних переговорів Лула отримав змогу створити «Велику коаліцію» для просування своїх соціальних законопроектів, сюди увійшли партії абсолютно різного ідеологічного спектру – ліві, центристські, праві (включаючи навіть ті, які підтримували на виборах Ж. Болсонару). Утримання такої широкої коаліції відбувається завдяки централізованому бюджетному асигнуванню на підтримку партій та розподілу на ключові посади політиків із відповідних політичних сил і передачі їм контролю над певними комітетами. Так, після обрання Лули да Сілви на посаду президента, практично одразу із ним знайшли контакти голова Палати депутатів Артур Ліра та Сенату Родріго Пачеко. Обидва політики були близькими до Ж. Болсонару, але підтримали Лулу задля того, аби заручитися його підтримкою для переобрання на свої посади у лютому 2023 р. Прикладом успішної тенденції до формування компромісної коаліції у парламенті є [схвалення](#) нижньою палатою протягом червня-липня трьох рішень: податкових пропозицій, зміни у фіскальній системі та реструктуризацію системи міністерств

Опозиційні сили в Сенаті Національного Конгресу Бразилії

Кількість місць всього:81. Опозиційні: 32
Незалежні: União Brasil (7)

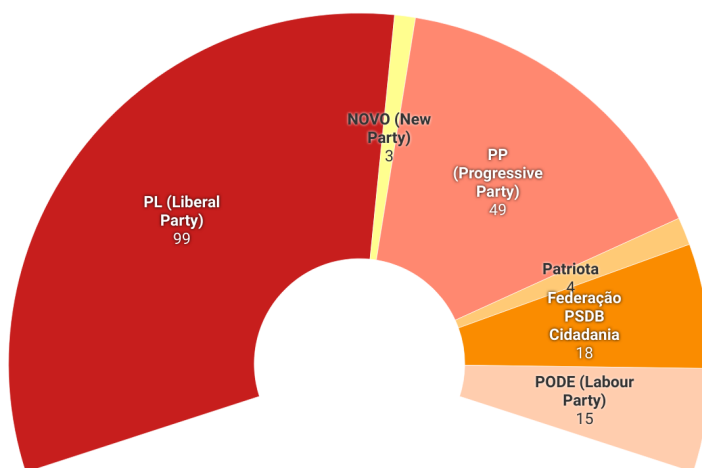
Created with Datawrapper

Головною опозиційною партією з самого початку себе проголосила Ліберальна партія Болсонару. Цікаво, що 40 із 99 її членів (нижньої палати) виступали за приєднання до уряду Лули да Сілви, але проти цього був категорично її лідер - Вальдемара Коста Нето. До опозиції себе також відносять Прогресистська партія Бразилії, блок «Завжди вперед» (об'єднання Бразильської соціал-демократичної партії та «Громадянство»), «Подemos» («Ми можемо»), крайня права «Patriota» та ліберальна «Нова партія».

Опозиційні сили в Палаті депутатів Національного Конгресу Бразилії

Кількість місць всього: 513

Опозиційні: 188. Незалежні: 100. União Brasil (59), Republicanos (41)

Created with Datawrapper

Відносини влади з армією

Відомо, що у протестах на початку 2023 р. значну роль відіграло керівництво збройних сил. Особливе становище військових у країні пов'язане із історичним минулим – правлінням військових (1964 - 1985 рр.) та лояльним до учасників хунти процесом демократизації країни. Утім, ще й по сьогодні вплив військових [вважають](#) найбільшою загрозою для бразильської демократії, а цивільний уряд досі не може взяти військові кола під свій повний контроль. Попередній президент Ж. Болсонару мав велику підтримку у війську за рахунок своєї військової кар'єри, а також відповідній політиці, коли він [призначив](#) понад 6 тис військових на державні пости в країні. Про проблеми у відносинах між Лулою та військовими можна було зробити висновок навіть із трансляції інавгурації президента 1 січня, де він почувався абсолютно невпевнено в оточенні військових.

Одне із першочергових завдань Лули да Сілви у внутрішній політиці, відповідно, полягало у відновленні цивільного контролю над силовими структурами. Для того, аби зменшити ризики для конституційного порядку з боку військового середовища Лула провів низку заходів та кадрових змін. Наприклад, було [усунуто](#) командуючого Сухопутними силами Жуліу Сесара де Арруду, якого підозрювали у протидії спробам поліції арештовувати учасників січневих заворушень та непокорі наказам новобраного президента. Натомість новим командувачем було призначено генерала Томаса Пайва, який одразу [пообіцяв](#) тримати військових подалі від політики та закликав поважати результати президентських виборів. Також своєрідні «чистки» відбулися і в поліції. Так, президент [замінив](#) 26 із 27 керівників Федеральної дорожньої поліції. Бразильське агентство розвідки він [вивів](#) з під контролю військових та передав під офіс свого штабу, тобто під контроль

цивільних осіб. Для захисту Федерального уряду планується створення нової Національної гвардії, яка менше залежатиме від влади штатів.

Команда президента також розглядає можливість запропонувати норму, яка забороняє військовим обіймати посади в уряді, а також планує зменшити функції армії, яка зараз, наприклад, слідкує за дотриманням громадського порядку, та її вплив на суспільство і, зокрема, переглянути основи військової освіти. Щодо останнього, то уряд Лули [у перший же день на посаді](#) розпустив управління, яке займалося просуванням військово-цивільних шкіл, а незабаром почав процес [повного скасування федеральної програми їхнього розвитку](#), прийнятої у 2019 році за адміністрації Ж. Болсонару. Школи такої моделі перебували у віданні міністерства освіти, і саме відділи освіти несли відповідальність за шкільну програму, утім, викладали там військові у запасі, представники військової поліції та пожежники, а учні мали носити військову форму та дотримуватися правил, встановлених військовими (вони ж входили і до адміністрації шкіл). До 2015 року (а це адміністрація Д. Руссефф) таких шкіл нараховувалося 93 по всій країні, а нині, за даними Міносвіти, – 202, де навчаються 120 тис учнів та викладають 1500 військових. Питання із цими школами не тільки у фінансуванні (як виявилось, за рахунок видатків Міністерства освіти виплачувалися зарплати військовим-викладачам), а й у мілітаризації освіти та впливі військових на суспільство. Ще у 2015 році [Комітет ООН з прав дитини оприлюднив звіт](#), в якому висловлювалася стурбованість щодо зростання кількості шкіл такої моделі у Бразилії. Нині ж попри рішучу налаштованість Лули щодо зупинення федеральної програми їхнього розвитку, губернатори штатів Парана, Сан-Паулу та Столичного Федерального округу заявили про збереження її у своїх штатах за рахунок місцевого фінансування, а 300 муніципалітетів також проявляють до неї інтеерс. Отже, як бачимо, скасування федеральної програми не змінить вплив військових на суспільство, тим паче, що, на думку експертів, у Бразилії є близько 600 воєнізованих шкіл, а це лише поставить питання про передання таких шкіл в управління штатів та муніципалітетів.

Що стосується реакції військових еліт, то поки ситуація складається сприятливо для влади. На офіційному рівні керівники армії визнали вибори та не перешкоджають тим змінам, які проводяться президентською командою. Позитивним кроком стало скасування заходів щодо відзначення річниці військового перевороту, які військові почали проводити за часів Болсонару.

На стриману позицію армійських офіцерів [впливає](#) позиція США, з якими вони прагнуть поглиблювати співпрацю. Колишній віце-президент часів Ж. Болсонару та відставний генерал Гамільтон Мурао, публічно дав [зрозуміти](#), що вони виступають проти перевороту, оскільки глобальна реакція буде негативною. А під час зустрічі сенаторів із міністром оборони Х. Мусіо та командуючими трьома родами військ, яка відбулася на початку травня у комітеті із міжнародних відносин та національної оборони, було заявлено, що [збройні сили «більше не беруть участі у політиці»](#). Тоді ж міністр оборони наголосив, що підтримує урядовий проект про автоматичну відставку у запас тих військовослужбовців, які беруть участь у політичному житті, у т. ч. і у виборах. Водночас, за свою позицію вони вимагали від сенаторів підтримки проектів щодо збільшення витрат на армію. Зокрема, командуючий ВМС навіть запропонував внести поправку до Конституції, якою би прив'язувалися витрати на ВМС із зростанням ВВП країни, інакше, як він наголосив, до 2028 року ВМС Бразилії мають скоротити до 40% свого особового складу. Як підсумував під час зустрічі міністр оборони, армія має будувати плани на майбутнє, а не постійно залежати від уривчастого фінансування.

Своєрідною спробою перевірки відносин між новим президентом та армією стало декілька операцій, таких як, залучення військових до вигнання нелегальних шахтарів з поселення Яномамі в Амазонії та порятунку людей після зсувів біля Сан-Паулу. Перші результати такої взаємодії загалом були позитивні, але залишається відкритим питання стабільності цієї співпраці, особливо в контексті завершення розслідування та винесення вироків співучасникам спроби державного перевороту. Варто зазначити, що це важливо і у контексті демократизації, зміцнення державних інституцій. Тим не менше, поки Військова

прокуратура та вищий військовий суд лише відкрили 17 розслідувань, хоча жодне із них не є прозорим щодо процесу.

Протести початку січня 2023 року. «Фактор Болсонару»

Одним з основних питань внутрішньополітичного життя Бразилія звичайно є подальша доля екс-президента Жаїра Болсонару, який так і не визнав відкрито свою поразку на виборах та своєю поведінкою, фактично, заохочував своїх прихильників до неконституційних дій початку січня 2023 р. (принаймні, [так вважали 58% бразильців](#)). 30 березня, після трьохмісячного перебування в США, він все ж повернувся до Бразилії. Деякі парламентарі [оцінили](#), що його повернення відбулось внаслідок хибної оцінки, нібито уряд Лули слабкий, в т.ч. не спроможний розпочати програму економічного оновлення.

Очікувалось що він сам і очолить опозицію до Президента Лули та, таким чином, не дозволить аби жоден інший політик змінив вакантне місце головного опозиціонера, що дозволяло б йому зберегти шанси на вибори 2026 р., хоча сам Ж. Болсонару такі твердження [спростував](#).

Головні проблеми для екс-президента ідентичні тим, яким протистоїть його кумир Д. Трамп в США – чисельні судові розслідування. Наразі проти нього ведуться більше 10 розслідувань: від увезення у 2021 р. з Саудівської Аравії незадекларованих ювелірних виробів на 1 млн доларів до ролі у сумнозвісному штурмі Конгресу 8 січня та заяв про «шахрайство електронної системи голосування».

Основа підтримки Ж. Болсонару це армійські офіцери, заможні бізнесмени у сфері агробізнесу, сфери обслуговування, будівництва, середній клас та малозабезпечені робітники, тому зараз для влади полягає завдання заладити відносини з цими групами та залучити їх на свій бік.

На регіональному рівні підтримані Ж. Болсонару кандидати на посаду губернатора [перемогли](#) у 9 штатах (кандидати Лули всього у 5), з них у 3 найбільших: Сан-Пауло, Ріо-да-Жанейро та Мінас-Жерайс.

Політичну фрагментацію суспільства також можна було простежити у [релігійному вимірі](#). Жаїр Болсонару заручився підтримкою другої за поширеністю конфесії в країні – євангелістами (26 млн за нього, за Лулу – 11.7 млн). Він особисто приєднався до цієї церкви, а його прибічники поширювали чутки, що Лула да Сілва збирається закривати євангелістські парафії, через що останньому довелось навіть видати офіційний лист – спростування цієї інформації. Розрахунок Ж. Болсонару полягав у тому, що євангелісти стануть ядром його підтримки, а консервативні католики допоможуть перейти бажану відмітку у 50 % виборців. У той же час, Лула заручився підтримкою більшості католиків (34.5 млн на противагу 24.5 млн у Болсонару). Велику перевагу (10 млн проти 4 млн) він також мав серед виборців, які не відносять себе до жодної релігії. Останнє [опитування, проведене Datafolha у червні 2023 року](#), все ще показує наявність проблем для Лули із електоральною підтримкою. У той час як 37% населення оцінюють його правління «позитивно», серед євангелістів ця кількість падає до 20%. А от не схвалюють 38% із середовища євангелістів, проти 27% електорату загалом. Розуміючи необхідність пошуку спільної мови із євангелістами Лула створив навіть спеціальну групу із урядовців, метою якої стало розпрацювання стратегії зближення із євангельською громадою. Справа у тому, що деякі положення Програми Лули не відповідають нормам євангельської етики, а на зауваження своїх партнерів щодо необхідності зближення із євангелістами він відповідав, що йому не подобається ідея змішування віри та політики. Утім, під тиском обставин, фактично, напередодні II туру виборів, він оприлюднив своєрідний лист-зобов'язання євангелістам, в якому, Лула да Сілва висловився проти абортів, а також визнав, що «родинні цінності та сімейне виховання» не мають зазнавати втручання з боку школи та держави.

Вищий виборчий суд Бразилії позбавив Ж. Болсонару права займати виборчі посади до 2030 р., що також забороняє йому брати участь у наступних виборах президента у 2026 р. Нині Ж. Болсонару пробує оскаржити рішення, але скоріше за все, що ситуація такою і залишиться, а це означатиме пошук нової фігури, яка зможе очолити опозиційне праве крило.

Попри розслідування проти свого політичного опонента, Лула да Сілва постійно намагається очорнити його діяльність та не стримується, [переходячи на особисті образи](#). Очевидно, задача Лули полягає у тому, щоб сформувані суспільне несприйняття болсонаризму серед електорату, що може полегшити йому чи його політичним спадкоємцям перебіг наступних виборів у 2026 році. Водночас, оце суспільне шельмування відбувається на тлі того, що, як показують дані [червневого опитування Datafolha](#), 57% бразильців вважають, що урядування Ж. Болсонару принесло країні користь (причому так вважає половина найбідніших та 64% громадян із середніми статками).

Проблема масових суспільних протестів та вибору подальшого соціального розвитку Бразилії також зумовлювалися зростанням правого популізму як частини глобального тренду останніх років. Бразилія охоплена низкою крайніх правих радикальних рухів. Їхнє поширення відбувалось у т.ч. шляхом продукування величезної кількості неправдивої, екстремістської інформації, яка загострювала соціальний конфлікт. Напади на урядові будівлі 8 січня 2022 р. також відбувались під впливом масової дезінформації у соціальних мережах. Як відповідь на таку проблему, у квітні 2023 р. Спікер Палати депутатів висунув ініціативу, яку одразу підтримав президент, щодо схвалення законопроекту про «фейкові новини». Він передбачає створення нормативної бази соціальних медіа для їхнього контролю. Суперечливість закону полягає у тому, що він ставить під загрозу свободу слова, конфіденційність і права інтелектуальної власності людей. Подальше прийняття закону відбуватиметься в умовах критики з боку технологічних компаній, громадських правоохоронних організацій, та з розрахунку на контроль опонентами влади парламенту та Верховного суду.

Усвідомлюючи загрози розколу суспільства, Лула із самого початку обрав на кандидатуру свого віце-президента правоцентристського політика, наближеного до бізнесових кіл, колишнього губернатора Сан-Паулу та свого конкурента на виборах 2006 р. Джеральдо Алкміна. Загалом, за ці пів року Лула позиціонує себе як політик, що проводить компромісну політику, закликає до національної єдності, хоча його риторика стала значно [злішою](#), ніж за його перших президентських термінів «миру та любові». Відповідно до оприлюдненого нещодавно контент-аналізу 120 промов, заяв та прес-конференцій Лули да Сілви із початку січня 2023 року [найбільш вживаними словами](#) були «країна» (1446 разів), «Бразилія» (1303) та «люди» (758) (а споріднений із поняттям «люди» - 429 разів, вираз «бразильський народ» - 160 разів). Як вважають дослідники, їхнє часте використання спрямоване на певне дистанціювання від правління попередника. Слова «уряд» (621 раз) та «президент» (605 разів) посідають, відповідно, 4-ту та 6-ту сходинку, а от на 5-й позиції - «світ» (618 разів). Поняття «демократія», захисту якої він начебто присвятив свою виборчу кампанію, опинилося лише на 38-му місці (196 разів).

Федеральний суд продовжує розслідування над учасниками заворушень. Результат також залежатиме від політичної ситуації та волі. Останні соціологічні опитування [дають](#) Лулі приводи для оптимізму: його рівень довіри складає 50 балів зі ста, що є найвищим показником для президента з 2012 р. Найбільша довіра у північно-східному регіоні - 66 балів. Інше опитування [показує](#), що політику уряду да Сілви після пів року перебування при владі схвалюють 37% бразильців. 29% - не схвалюють. Для порівняння можна зазначити, що ці показники дещо вищі, ніж за аналогічний період правління мав Ж. Болсонару (33% - за, 33% - проти), але нижче, ніж мав сам Лула під час свого першого президентського терміну (42% його підтримували, а усього 11% - ні). Крайніми болсонаристами себе називають 25% суспільства, а ще 7% - поміркованими. Загалом такі дані свідчать, що суспільство залишається поляризованим, проте негативної тенденції для Лули поки не спостерігається.

Отже, внутрішня політика Лули да Сілви, як офіційно заявляється, спрямована на подолання розбіжностей та розколу в суспільстві. Президент Лула у 2023 році намагався використовувати програму дій схожу на ту, якою він реалізовував 20 років тому, коли був обраний на свій перший термін, але очевидно, що використання напрацювань перших термінів застаріли та потребують коректив для їх практичної реалізації в нових умовах. Порівняно з першим терміном Бразилія змінилась, Конгрес став більш незалежним та консервативним, уподобання виборців більше змістилась «вправо», а сам Лула не має тієї великої довіри, як під час своїх перших двох президентських термінів. З огляду на це, Лула да Сілва формує Велику коаліцію та намагається зваженою, послідовною політикою залучити до уряду представників різних політичних сил, зменшити вплив військових та протидіяти екстремістським течіям.

СОЦІАЛЬНІ ТRENДИ

Центральне місце у передвиборчих перегонах Лули да Сілви посідала соціальна тематика. Вона відкриває його виборчу програму і це не випадково, адже, електорат Лули голосував, фактично, за відновлення політики державної підтримки (утриманства), яку він втілював за попередні два терміни на посаді президента на початку 2000-х років (рейтинг його схвалення як президента тоді становив 85%). Ці соціальні програми були модифіковані вже його наступниками. Основні пункти пропонованих Лулою соціальних складових можна звести до кількох основних:

1. Широкий соціальний захист, який включає оновлення та розширення програми Bolsa Família; увага до загальної, безкоштовної, доступної народної освіти; відновлення національної програми імунізації та Єдиної системи охорони здоров'я, в межах якої мають стати доступними медичні послуги та ліки; децентралізація ресурсів на користь штатів для розвитку культури та занять спортом.
2. Створення нових робочих місць; інвестиції у інфраструктуру та житлове будівництво (із фінансуванням житлових програм, доступних для різних груп населення) та стимулювання малого бізнесу й самозайнятості населення.
3. Особлива увага до таких груп населення, як молодь, діти, афро-бразилійці, жінки, корінні народи та ЛГБТ середовище, оскільки саме ці категорії є вразливими до різного роду дискримінацій та насильства.

Під час передвиборчих перегонів Лула да Сілва багато говорив про голод та бідність, нападаючи на діючий уряд Ж. Болсонару. Водночас, саме за уряду Ж. Болсонару відбулося зростання реальних прибутків населення, і це за умови інфляції у 11% та світової кризи, спричиненої пандемією Covid-19. Для порівняння: у сусідній Аргентині, де при владі лівий уряд А. Фернандеса, інфляція досягла 70%. Тож, не випадково під час президентських перегонів, [відповідно до опитувань](#), Ж. Болсонару підтримували навіть ті бразилійці, які мали прибуток у 2 мінімальні зарплати, а отже, формула суспільного протистояння «бідні-багаті», як це намагалися показати у таборі Лули, не є однозначною.

Звісно, це не знімає питання про розшарування у бразильському суспільстві. Так, [відповідно до оприлюднених даних](#), у березні 2023 року 23% бразильців заявляли, що їм не вистачає харчування для родини (62% заявили, що в них достатньо їжі), тоді як у жовтні 2022 року таких було 24 %, а у липні 2022 року – 33%. Одна із пріоритетних цілей уряду Лули да Сілви – це боротьба із голодом та недоїданням. Динаміка падіння цін на продукти харчування, за очікуваннями експертів, має бути позитивною упродовж усього 2023 року, тож це може позитивно позначитися на бюджетах родин. Серед тих, хто заявляє, що їм не вистачає продуктів харчування, мешканці північно-східних регіонів становлять 30%, ті, хто голосував за Лулу да Сілву – 27%, ті, хто охоплений програмою підтримки Bolsa Família – 23%.

Водночас, матеріали іншого [опитування показують](#), що минулого року понад 1\3 бразильців (31%) у віці від 16 років зробила хоча б одну грошову пожертву на користь якоїсь установи, церковних соціальних ініціатив та проектів, а серед заможних категорій суспільства така кількість досягає 49%. Ці дані свідчать, що у бразильського суспільства є й альтернатива державній системі утриманства шляхом самоорганізації суспільства.

Звітуючи за перші 100 днів свого 3-го президентського терміну Лула да Сілва у коментарі для видання Correio Braziliense від 10 квітня 2023 року спеціально наголошував на «тягlostі» його політики щодо відновлення «гідності та якості життя бразильського народу». На підтримку родин із низьким рівнем доходів були спрямовані відновлені програми шкільного харчування (заморожена останні 6 років) та спеціальна програма із придбання продуктів харчування. Але центральним елементом його соціальної політики, його «брендом», стало відновлення програми Bolsa Família, причому саме під такою знайомою бразильцям за попередніх президентських каденцій Лули назвою. Її спрямовано

на подолання проблеми недоїдання, причому одразу за оновленою програмою було збільшено суми для дітей та підлітків. У січні, соціальною програмою-«брендом» попереднього президента Ж. Болсонару Auxílio Brasil було охоплено 21,9 млн сімей. Водночас, після вступу на посаду Лули да Сілви кількість отримувачів державної допомоги за його відновленою програмою Bolsa Família вже [скоротилася на 1 млн](#). Це стало особливо помітно влітку 2023 року. Приміром, якщо у червні виплати отримали рекордні 21,2 млн родин, то у липні їхня кількість скоротиться, як очікується, до 20,9 млн домогосподарств. Це пов'язано як із процесом уточнення інформації по базах даних, який розпочався із березня, так і з покращенням ситуації із трудовою зайнятістю, а, відповідно, і виключенням із числа отримувачів допомоги чи зменшенням її суми. Відповідно до ухваленого урядом рішення [мінімальна зарплата](#) у травні мала зрости до 1320 реалів і 60,3 млн бразильців її отримуватимуть. Bolsa Família, [на додачу](#) до мінімальної виплати у 600 реалів (її розмір «перенесли» із соціальної програми Ж. Болсонару) передбачає також додаткові виплати в розмірі 150 реалів на дитину у віці до 6 років, а [із червня](#) додали ще виплати у сумі 50 реалів на дітей та підлітків у віці від 7 до 18 років та вагітних жінок. Нині портфель програми Bolsa Família [становить 276 млрд реалів](#), що більше від бюджетів на охорону здоров'я та освіту. Стратегія уряду Лули да Сілви щодо складних переговорів у Конгресі з питання податково-бюджетної політики навесні цього року передбачала збереження як пріоритетних для уряду саме цієї програми та політики визначення рівня мінімальної зарплати.

У квітні урядом Лули да Сілви було оголошено про відновлення програми будівництва соціального житла Minha Casa, Minha Vida (MCMV) для незаможних родин із місячними прибутками до 2640 реалів, причому, коло потенційних отримувачів було розширено: раніше під програму підпадали родини із прибутками до 1800 реалів. Відповідно до [оприлюднених планів](#), до 2026 року планується звести 2700 будинків у 6 бразильських штатах. Утім, під час реалізації цієї програми, запущеної ще у 2009 році, уряду слід враховувати і негативний досвід: незадоволення частини населення, яке отримало нове житло у віддалених районах міської забудови із поганим транспортним сполученням, що не тільки збільшило їм час на дорогу до роботи, але й призвело до зростання витрат на транспорт у родинних бюджетах. Хоча уряд паралельно оголосив про відновлення інвестицій в інфраструктуру та пообіцяв, що у 2023 році на ці проекти буде витрачено 23 млрд реалів, що перевищує загальну суму інвестицій за останні 4 роки.

Бразильське суспільство не складається із самих лише найбільш вразливих верств. За [даними консалтингової компанії](#) Plano CDE найчисленнішим у Бразилії є клас С, який охоплює 95,6 млн чоловік (прибутки в межах від 2.030 реалів до 6.125 тис реалів), клас А\В додає ще 46,4 млн чол. (прибутки понад 6.125 реалів), а D\E - 70,5 млн (прибутки нижче 2.030 реалів). Як було сказано вище, відновлені державні програми уряду Лули да Сілви орієнтовані на підтримку найнезаможніших верств суспільства, утім, він є президентом усієї країни і має діяти в інтересах усіх бразильців. Тож, чи є якась урядова стратегія, спрямована на інтереси найбільшого, «середнього», класу (відповідно до окресленої вище класифікації) – класу С? Поки її не простежується, утім, нещодавно [було озвучено обіцянку Лули](#) звільнити від податку на прибуток тих, хто заробляє до 5 тис реалів, а це основна частина С-класу (від сплати цього податку він вже звільнив тих, в кого прибуток до 2640 реалів). Це, очевидно, може стати непростим рішенням для уряду, адже йому слід думати над тим, де брати гроші для фінансування дороговартісних державних програм підтримки найнезаможнішим категоріям суспільства. Водночас, за цим наміром простежується своєрідне «загравання» із потенційним майбутнім електоратом на виборах 2026 року, оскільки аналіз попередніх виборів показав, що саме середній клас (із прибутками від 3 до 5 мінімальних зарплат) надав Ж. Болсонару [суттєву підтримку](#) (у 55% голосів), через яку він програв Лулі лише із порівняно незначною перевагою у трохи більше 2 млн голосів.

Цілий шар проблем, на які звернув увагу Лула да Сілва як кандидат у президенти країни, пов'язаний із гендерним насильством, нерівними можливостями для працевлаштування, різними формами дискримінації, питаннями расової історичної

відповідальності, ставленням до корінних народів тощо. Як новообраний голова держави, Лула відновив роботу колишніх міністерств та створив нові для вирішення цих складних проблем у бразильському суспільстві. На самій церемонії інавгурації поруч із Лулою стояли бразильці, які виступали наче уособленням тих сфер, на які буде звернено увагу новообраного президента: лідер корінних народів та активіст зі збереження Амазонки, кілька представників найпоширеніших професій, соціальні активісти та 10-літній юний спортсмен. У січні було створено нові міністерства соціального спрямування, зокрема, Міністерство у справах корінних народів, Міністерство расової рівності, відновлено діяльність Міністерства соціального забезпечення та Міністерство міст (міського розвитку), Міністерство жінок.

Серед найбільших «викликів» для уряду Лули все лишається високий рівень насилля у суспільстві. Хоча [дані](#) Бразильського щорічника громадської безпеки, де міститься статистична інформація державного департаменту громадської безпеки, поліції, у т. ч. і військової, за 2022 рік свідчать про скорочення кількості навмисних вбивств на 2,4 %, все ж зросли показники домашнього насилля та насилля проти жінок. Приміром, лише кількість зґвалтувань минулого року досягла майже 75 тис (в середньому 205 випадків щодня), що є «антирекордом» з 2011 року, відколи почали оприлюднювати такі данні. Утім, за цією [статистикою](#) стоять й інші данні: більшість зґвалтувань відбуваються вдома (68,3%); більшість жертв становлять жінки (88,7%); особи, молодші за 18 років (80%), з яких 61% взагалі до 13 років; афро-бразилійці (56,8%); у майже 83% випадків потерпілий знав злочинця. Те, що 8 із 10 жертв є дітьми стало шокуючим відкриттям для бразильців. Зростання рівня домашнього насилля пов'язують у т. ч. і з тривалим перебуванням дітей вдома в умовах ізоляції через пандемію.

Важливе місце у програмі Лули було відведено подоланню гендерної нерівності. Згідно із [даними](#) Agência Senado жінки становлять 53% електорату (82 млн осіб), однак, [відповідно до опитувань](#), 60% жінок вважають, що вони недостатньо представлені у політиці, і це при тому, що на останніх виборах у 2022 році ними було побито своєрідний «рекорд»: 33,3% реєстрацій кандидатками на федеральному рівні, на рівні штатів та муніципалітетів. Ще у 2009 році законодавчо було забезпечено представництво мінімально у 30% (і, відповідно максимально 70%) для кандидатів обох статей та виділення фінансування не менше 30% засобів із Фонду партії та Спеціального фонду фінансування виборчої кампанії та безкоштовний час для передвиборчої реклами на радіо та телебаченні. Що стосується присутності афро-бразильців у політиці, то тут проглядається подібна тенденція щодо невдоволення: 60% вважають, що вони недостатньо представлені. Для розширення їхньої участі у політиці у березні 2023 року Лула да Сілва підписав спеціальний указ, який встановлює квоту для афро-бразильців не менше 30% для посад в управлінських структурах на федеральному рівні та очікує подібного кроку від влади штатів та муніципалітетів.

Однак, гендерна та расова нерівність простежується і у сфері трудової зайнятості. Відповідно до згаданого вище [опитування](#) 56% вважають, що в Бразилії мало жінок на керівних посадах, а 60% підкреслюють, що і афро-бразильців недостатня кількість. Відповідно до даних дослідження, проведеного IBGE у 2022 році, афро-бразилійки працювали у таких сферах як: освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги – 19,7%, в торгівлі – 19,2%, у сфері надання побутових послуг – 16,4%. Серед афро-бразильців 19,5% були зайняті у сфері торгівлі., на будівництві – 14,8%, в промисловості – 14,4%, у сільському господарстві, лісівництві, рибальстві – 14,1%. Якщо співвіднести ці дані щодо незадоволення гендерною та расовою нерівністю і електоральними вподобаннями, то [чітко видно](#) картину, що така ситуація, найбільше, не задовольняє виборців Лули да Сілви. В останньому минулорічному випуску Ifer (Folha de Equilíbrio Racial Index) [азначалося](#), що Бразилії знадобиться майже 116 років, аби афро-бразильці (мулати та метиси) отримали доступ до тих самих можливостей, що й «білі».

Нещодавно скандал на гендерному ґрунті струсонув зовнішньополітичне відомство Бразилії: жінки-дипломатки [звинуватили](#) Лулу у недотриманні декларованих ним принципів гендерної рівності під час призначення на посади Послів. Своє обурення

Асоціація бразильських жінок-дипломаток виклала у спеціальному «відкритому листі», адресованому президентові. Моніторинг, проведений Асоціацією, показав, що із 47 призначень, зроблених Лулою, лише 6 посад обійняли жінки (що становить 12,7%). Також вони наголосили, що нині жінки очолюють 15,2 % бразильських закордонних представництв, і ці показники не надто відрізняються від часів його попередника Ж. Болсонару, де їх було 14,2%. При цьому, нині у бразильському зовнішньополітичному відомстві жінки становлять 23%. Жінки-дипломатки наголошують, що існує своєрідна «скляна стеля», яка заважає їм просуватися кар'єрними сходинками та, як було зазначено у листі, вони ще «чекають заходів, які б демонстрували як гендерну рівність так і повагу до професіоналізму й відданості жінок дипломатичній кар'єрі». Відповідаючи на закиди у міністерстві наголошують, що останні важливі дипломатичні призначення враховують професіоналізм співробітниць, саме тому, жінки отримали важливі посади Послів у США та Швеції, а Марія Лаура да Роша стала першою жінкою-секретарем, яка виконує обов'язки канцлера, коли Мауро Вієйра перебуває за межами країни. Також у травні в міністерстві закордонних справ Бразилії [відбулася](#) серія кадрових підвищень, під дію яких потрапило 37,5 % жінок, які таким чином, досягли кар'єрної вершини. Для порівняння: 12,5 % кадрових переміщень по дипломатичній драбині отримали афро-бразильці, які, щоправда, становлять лише 5% дипломатичного персоналу.

Останнім часом у Бразилії промальовується й інша соціальна тенденція: [відповідно до опитувань](#), 70% жінок у Бразилії мають дітей, водночас, 55% з них виховують їх самостійно. За цими даними може критися прихований намір засвідчити неповний склад сім'ї та свої низькі матеріальні статки для того, аби стати учасниками соціальних програм державної підтримки.

Соціальна сфера – це головний пріоритет уряду Лули да Сілви, відповідно до його передвиборчих обіцянок. Утім, на практиці, він показує більший інтерес до забезпечення потреб найнезаможніших та вразливих верств бразильського суспільства. Так склалося, що регіонально найбільші проблеми, відповідно до усіх переглянутих нами статистичних даних, нині є в північно-східних регіонах Бразилії, звідки родом сам Лула да Сілва і де він отримав помітну підтримку на останніх виборах. Отже, зараз перед ним стоїть складне завдання: засвідчити, що він є президентом усієї нації та діяти відповідально в інтересах усіх груп та верств суспільства, запропонувати соціальні ініціативи, розраховані на підтримку населення в усіх регіонах країни та залучити бізнес, у т ч. і міжнародний, для вирішення питання життєзабезпечення населення північних та північно-східних штатів. На це, зокрема, націлені, його кроки на міжнародній арені та заяви щодо пошуку «балансу інтересів» у питанні збереження Амазонії та життєвих потреб місцевого населення, причому, не тільки корінних мешканців цього краю. Поки що, як можна почути в його публічних виступах, він більше схильний перекладати усі провину у соціальній сфері на своїх «попередників» та підживлювати «загрозу» болсонаризму у суспільному просторі. Але нині для Лули настає час відповідальних кроків, зокрема, у питанні джерел фінансування його соціальних програм. Аби не нарощувати державний борг, ми бачимо активізацію Лули у напрямку пошуку зовнішніх джерел. Прикладами є поглиблення відносин із КНР та ЄС, звідки надходять пропозиції щодо інвестицій, зокрема у басейн Амазонії (це підтвердив саміт ЄС-СЕЛАК). Щодо пошуку внутрішніх джерел для фінансування програм, то тут йому слід знайти баланс між тим, аби збільшити податки та не відштовхнути від себе середній клас Бразилії, де у нього поки нема достатньої електоральної підтримки.

ЕКОНОМІЧНІ ТА ТОРГІВЕЛЬНІ ТRENДИ

Ще під час передвиборчої кампанії Лула да Сілва визначав одним із своїх пріоритетів відновлення економічної стабільності країни. В програмному документі [«Керівні принципи програми реконструкції та трансформації Бразилії ЛУЛА-АЛКМІН 2023-2026»](#) (Розділ «Економічний розвиток, соціально-екологічна та кліматична стійкість», пункти 47-96) щодо завдань у сфері економічної політики визначалася низка пріоритетів. Серед них варто було б виділити відновлення зростання кількості робочих місць і доходів та стабільності в ціноутворенні, перехід до екологічно стійкої економіки, податкову реформу («бідні платять менше, а багаті – більше»), підтримку виробництв продуктів харчування та малих фермерських господарств, інвестування в міську інфраструктуру, комунікації та зміни в моделях споживання енергії та виробництва.

Економічний порядок денний адміністрації Лули да Сілви включив **три основні цілі**. По-перше, це встановлення нової фіскальної системи для стабілізації державного боргу та стимулювання Центрального банку Бразилії знизити базову відсоткову ставку. На першому засіданні Комітету з грошово-кредитної політики Центрального банку, яке відбулося на початку року, було затверджено базову відсоткову ставку на рівні 13,75 річних, тобто в такому ж обсязі, якого вона була із серпня 2022 року. Надаючи оцінку економічному становищу в країні [Комітет зазначив](#), що останній набір показників вказує на сповільнений розвиток економічного зростання. Секретаріат економічної політики Міністерства фінансів в березні 2023 року прогнозував зростання ВВП Бразилії лише на 1,6 %. Проте в [третьому макрофіскальному бюлетені](#), який був представлений 19 липня, Секретаріат вказав на зростання ВВП в обсязі 2,5 %. Зміна цифри була обумовлена, насамперед через сильне зростання показників в аграрному секторі.

Інформація щодо нової фіскальної політики з'явилася в березні. Уряд Лули да Сілви запропонував свою альтернативу обмеженню федеральних витрат, які були запроваджені в 2016 році за адміністрації Мішеля Темера. [Ця політика](#) базуватиметься на зменшенні та контролі рівня заборгованості, контролі над видатками та первинному профіциті. Нова фіскальна політика отримала хвилю [критики зі сторони опозиції в Конгресі](#). Проте вже 23 травня Палата депутатів схвалила текст нового фіскального правила (372 депутатів «за», 108 – «проти»), яке повинно замінити поточний поріг витрат. Воно [дозволить](#) щорічно встановлювати державні видатки меншими за доходи, а різниця (в разі її утворення) повинна бути спрямована в інвестиції.

По-друге, усунення податкових лазівок та суворе дотримання податкових правил за допомогою законодавчих та адміністративних заходів з метою збільшення доходів країни. І по-третє, запровадження податкової реформи, яка б спростила податкову систему Бразилії як на федеральному, так і місцевому рівнях. 7 липня в Палаті депутатів під час другого раунду голосування (375 депутатів «за», 113 – «проти») було [ухвалено податкову реформу](#), відповідно до якої спрощуються податки на споживання шляхом об'єднання державних та муніципальних податків в єдиний податок, а також передбачається створення фондів регіонального розвитку, Схвалену пропозицію передано на розгляд до Сенату.

Серед помітних заходів, які були присвячені виробленню подальших кроків в економіці країни став [семінар зі створення Плану впровадження промислової, зеленої та технологічної стратегії \(Eivtec\)](#), який відбувся 15-16 лютого, та на якому виступив тимчасовий секретар зеленої економіки, декарбонізації та біоіндустрії Міністерства розвитку, промисловості, торгівлі та послуг (порт. *Ministério do Desenvolvimento, Indústria, Comércio e Serviços (MDIC)*) Лукас Рамальо Масіель. Він розповів про створення секретаріату зеленої економіки в рамках Міністерства. Ключовими цілями цього семінару стало вироблення пропозицій щодо розвитку нової промислової політики на наступні десять років.

Наприкінці березня Лула да Сілва [підписав указ](#), який модернізує та розширює Програму підтримки технологічного розвитку напівпровідникової промисловості (PADIS), включивши фотоелектричний сегмент, спрямований на виробництво сонячної енергії. Також для підтримки цієї програми на 2023 рік було виділено суму в обсязі більше 600 мільйонів реалів.

Аналізуючи економічну політику за півріччя адміністрації Лули да Сілви, можемо відзначити початок реалізації економічного порядку денного, основу якого склали нова фіскальна політика та податкова реформа. Попри критику опозиції, як нове фіскальне правило, так і податкову реформу, вдалося схвалити в Палаті депутатів, що також є маркером того, що проурядові сили мають сильні позиції в Конгресі.

Торговельна політика Лули да Сілви

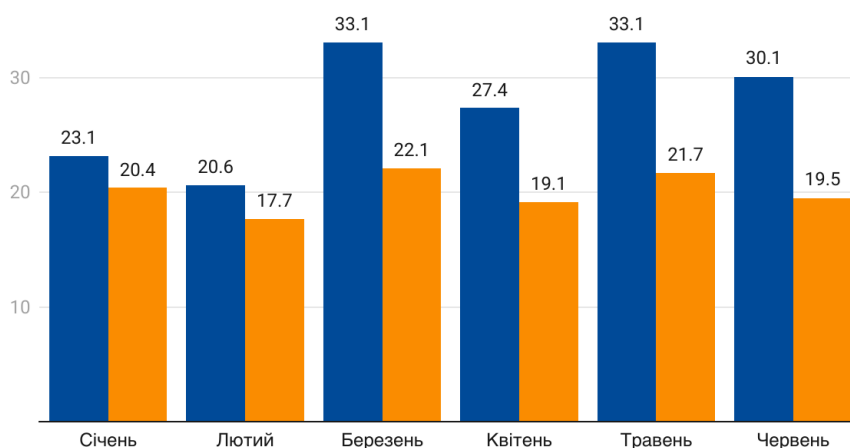
У своїй [передвиборчій програмі](#) Лула да Сілва наголошував на розширенні кількості торговельних угод (пункт 64) та одним із принципів нового глобального порядку визначав торговельну інтеграцію (пункт 101). 6 березня [уряд визначив](#) нову структуру та повноваження Зовнішньоторговельної палати (*порт. Câmara de Comércio Exterior (Camex)*), основним обов'язком якої є сприяння підвищенню продуктивності бразильської економіки та міжнародній конкурентоспроможності країни. Її основними структурними підрозділами визначено Стратегічну раду, Виконавчий керівний комітет та Консультативну раду приватного сектору.

Головними торговими партнерами для Бразилії є Китай, США та Європейський Союз. Щодо регіональних партнерів перше місце посідає сусідня Аргентина і торгівля в рамках МЕРКОСУР. Основу бразильського експорту складають нафтопродукти, соя, целюлоза, кукурудза, яловичина, промислова продукція, цукор, металева продукція, автозапчастини.

Дані експорту та імпорту Бразилії за січень-червень 2023 року

За даними Міністерства розвитку, промисловості, торгівлі та послуг Бразилії

■ ЕКСПОРТ ■ ІМПОРТ

Показники вказані в \$млрд

Created with Datawrapper

З початку 2023 року спостерігалось зростання торговельних показників. В січні 2023 р. порівняно із січнем 2022 р. [експорт суттєво зріс](#) до Китаю – на 16,5 %, ЄС – 31,9 %, США – 22,2 %, Аргентини – 11,7%. Згідно [січневого звіту](#) найбільше зросли продажі немеленої кукурудзи (сільське господарство), нафти (видобувна промисловість) та цукру і патоки

(обробна промисловість). Імпорт зріс в основному з Європи – на 37,4 %, Аргентини – 3,4%. Найбільший спад імпорتنих показників спостерігався із Китаєм – на 10,2%, США -23,8%. В березні було зафіксовано найбільший в історії профіцит за цей місяць, який склав 10,956 млрд. дол. Це стало можливим, насамперед завдяки збільшенню експорту сої, кукурудзи та нафти (нарощування її експорту сталося через відновлення роботи платформ Petrobras, які проходили технічне обслуговування).

Аргентина посідає місце головного торговельного партнера Бразилії у Південній Америці. Важливою подією у поживленні торговельних відносин між сусідніми країнами стало [десяте засідання Бразильсько-Аргентинської комісії із виробництва та торгівлі](#), яке не проводилося з 2019 року. Зустріч відбулася 8-9 березня та була спрямована на поглиблення двосторонніх відносин, що становлять спільний інтерес. Зокрема були обговорені аргентинська система імпорту – SIRA (ісп. *Sistema de Importaciones de la República Argentina*) та зусилля для більш продуктивної інтеграції автомобільного сектора між країнами. За перше півріччя 2023 року Бразилія найбільше екпортувала до Аргентини машини та транспортне обладнання, хімічну продукцію, промислову сировину та продукти харчування. Основу імпорту з Аргентини склав автомобільний сектор, промислові товари, пластик.

Китай входить в трійку торгових партнерів Бразилії, а з 2009 року посідає головне місце експортного ринку для неї. Бразильсько-китайські відносини почали активно розвиватися ще за попередньої адміністрації Лули да Сілви (2003-2010), та з 2009 року держави є членами БРІКС, що посприяло зростанню торговельної співпраці між країнами. За адміністрації Ж. Болсонару відносини із Пекіном дещо послабилися, що вплинуло на торговельні відносини між державами. Із приходом Лули да Сілви до влади, китайському напрямку в зовнішній політиці знову було відведено одне із пріоритетних місць. 17 лютого 2023 року китайська влада оголосила про завершення пандемії Covid-19, що означало збільшення попиту на товари з-закордону. Зважаючи на цей факт, посилення торговельної співпраці для бразильської влади постає особливо актуальним, тим паче, що із 27 бразильських федеральних одиниць (штатів) для 14-ти КНР є головним напрямком для експорту.

15 лютого відбулося робоче засідання китайсько-бразильської комісії високого рівня з узгодження та співробітництва (порт. *Comissão Sino-Brasileira de Alto Nível de Concertação e Cooperação* (COSBAN)). Ця комісія була заснована в 2004 році, ще за попередньої адміністрації Лули. В цьому засіданні взяв віце-президент Бразилії та міністр розвитку, промисловості, торгівлі, послуг та інновацій - Джеральдо Алкмін, який говорячи за бразильсько-китайські відносини **наголосив**: «Китай став найбільшим торговим партнером Бразилії. Це один із найбільших у світі інвесторів у Бразилію, а також сьогодні, з точки зору купівельної спроможності, найбільша економіка світу. І COSBAN націлений саме на те, щоб отримати максимальні можливості в партнерській торгівлі та інвестиціях із залученням різних міністерств». За підсумками цієї зустрічі надалі оборювалися різні сфери поглиблення співпраці із Китаєм, включаючи торгівлю та інвестиції.

Наприкінці березня, під час [поїздки бразильської бізнес-місії до КНР](#) було підписано більше 20 угоди про співпрацю. Серед яких, зокрема, Угода між Sinomec¹ і Sete Partners² про партнерство в сферах відновлюваної енергетики, сільського господарства та інших галузях; Угода між компаніями бразильською Suzano³ із китайською COSCO⁴ для будівництва 5 кораблів для транспортування целюлози та біопродуктів, включаючи

¹ Китайська енергетична компанія, яка спеціалізується на електроенергетиці, хімічному машинобудуванні та екологічній промисловості.

² Бразильська інвестиційна компанія.

³ Бразильська целюлозно паперова компанія. Вважається найбільшою в Латинській Америці.

⁴ Китайська компанія з міжнародних контейнерних перевезень та доставки.

довгостроковий транспортний контракт; Угода про партнерство між бразильськими компаніями Odebrecht Engenharia e Construção⁵ та Sete Partners з китайською Power China⁶ для вироблення спільних рішень для інфраструктурних проєктів у Бразилії.

Під час візиту бразильської делегації на чолі із Лулою да Сілвою до Китаю в середині квітня 2023 року виконавчий секретар Міністерства розвитку, промисловості, торгівлі та послуг - Марсіо Еліас Роса підписав три меморандуми про співпрацю між Бразилією та Китаєм у сферах промислового розвитку, цифрової економіки і сприяння торгівлі. [«Це важливий крок для виявлення та залучення китайських інвестицій і внеску в галузь майбутнього в Бразилії»](#), – сказав тоді Еліас Роса.

Ключовими товарами, які Бразилія експортує в 2023 році до Китаю є промислова сировина, мінеральне паливо та мастила, продукти харчування та продукція хімічної промисловості. Ключовою продукцією, яку Бразилія імпортує з Китаю є телекомунікаційне обладнання, термоелектронні труби та вентилі, добрива, електричні машини та прилади, електричне обладнання.

США є найбільшим торговельним партнером Бразилії в Західній півкулі та основним джерелом інвестицій в економіку країни. Під час [офіційного візиту](#) торгового представника США – Кетрін Тай було обговорено двосторонню та багатосторонню співпрацю в сфері торгівлі. Було визначено спільний інтерес у сфері зеленої економіки, зокрема у галузі відновлюваних джерел енергії. Бразилія також вказала на можливості для обох сторін в таких стратегічних секторах, як напівпровідники, робототехніка, індустрія охорони здоров'я, сталь і обладнання. Бразилія та США погодилися на поглиблення Угоди про торговельну та економічну співпрацю. Основу бразильського експорту до США складають первинні метали, нафта та газ, оброблені харчові продукти, транспортне обладнання, техніка. Імпорт із США становить хімічна продукція, нафтова та вугільна продукція, комп'ютери та еkleктична продукція а також техніка.

Європейський Союз є одним із пріоритетних напрямків в зовнішньополітичному курсі адміністрації Лули да Сілви, в якому ратифікація торговельної угоди між ЄС та МЕРКОСУР, яка була підписана в 2019 році, постає одним із центральних завдань. Війна росії в Україні спричинила дефіцит енергетичних та сільськогосподарських продуктів в Європі, що підвищило важливість МЕРКОСУРу для ЄС. Спільний ринок Півдня має великий потенціал експорту газу (з Аргентини) та зеленого водню до Європи. З іншої сторони угода забезпечить зниження імпорتنних тарифів на європейські товари та забезпечить великий ринок споживачів для південноамериканських країн цього об'єднання. Окрім того, Європейський союз зможе забезпечити фінансову підтримку країнам південного блоку в питаннях захисту клімату. Під час свого візиту в червні 2023 року до Бразилії Урсула фон дер Ляєн [наголосила](#), що ратифікація угоди між ЄС та МЕРКОСУР забезпечить належні умови для надходження інвестицій, що в свою чергу підтримає реіндустріалізацію Бразилії.

Щодо основних торгових характеристик, варто відзначити, що Бразилія посідає місце другого найбільшого постачальника сільськогосподарської продукції до ЄС. Її асортимент включає кавові зерна, сою, висівки та целюлозу. Також Бразилія експортує залізні руди та концентрати. Імпорт із Європейського Союзу складають фармацевтичні препарати та ветеринарна продукція, запчастини та деталі до транспортних засобів та промислова продукція.

Торговельний напрямок став одним із центрових у посиленні співпраці з країнами Європи. Під час офіційного візиту Лули да Сілви до Португалії 22-25 квітня торгівля та інвестиції були включені до переліку тем цієї поїздки. 22 квітня виконавчий секретар Міністерства розвитку, промисловості, торгівлі та послуг Марсіо Еліас Роса, який також входив до складу делегації, зустрівся з державним секретарем економіки Португалії

⁵ Бразильська інженерно-будівельна компанія.

⁶ Китайська державна будівельна компанія.

Педро Сілініо, з яким обговорив такі теми, як торгівля та інвестиційні двосторонні угоди, реіндустріалізація Бразилії, сталий розвиток і перехід до зеленої економіки. З метою активізувати діалог щодо поглиблення торговельної співпраці була проведена низка зустрічей протягом цих шести місяців із представниками Німеччини, Сполученого Королівства, Нідерландів та Фінляндії. Питання також обговорювалися на нещодавньому саміті ЄС-СЕЛАК, який проходив у Брюсселі, хоча і не був зазначений темою порядку денного.

Аналізуючи торговельну політику, варто відзначити, що найбільша увага адміністрації Лули да Сілви була приділена китайському та європейському напрямкам, які для бразильської сторони, зважаючи на нинішні геополітичні обставини, мають великі перспективи та вигоди. Найбільш результативною можна вважати співпрацю саме із китайською стороною з огляду на підписання низки угод та проведення низки зустрічей спрямованих на посилення торговельної співпраці. Стосовно європейського напрямку, то в цьому випадку прагнення Лули нав'язати свої вимоги в питанні угоди між ЄС та МЕРКОСУР поки що у перебувають у площині активної комунікації із європейською стороною, але без конкретних здобутків.

БЕЗПЕКОВІ ТРЕНДИ

Бразилія володіє найбільшою та найпотужнішою армією у Латинській Америці, проте через відсутність реальних зовнішніх загроз вона є країною із одними з найнижчих витрат на військові видатки (у 2022 р. – 1,1 %). Бразилія пригальмовує у своєму процесі переозброєння на сучасні технології через політичні рішення, які обґрунтовуються владою тим, що є пріоритетніші статті для витрат державного бюджету. Так, Міноборони країни [планувало](#) скоротити контракт на замовлення бойових машин Guarani з 1500 до 900 одиниць.

У лютому цього року ВМС Бразилії [потопили](#) свій єдиний авіаносець *São Paulo*, на капітальний ремонт якого не вистачало коштів. Спроби замінити колісні танки *EE-9 Cascavel* на італійські *Centauro II* (91 одиниць за 900 млн євро) завершилось невдачею, адже це рішення було заблоковано судом. Залишається 1 універсальний десантний корабель *Atlântico*, здатний нести гвинтокрили.

Варто зазначити, що після своєї інавгурації Лула [провів](#) зустріч з міністром оборони та керівниками трьох родів, на якому обіцяв підтримати процес модернізації армії.

Актуальна статистика:

- Особовий склад [нараховує](#) 360 000 осіб (14 місце у світі), резервні сили складають - 1 340 000 (2 місце у світі).
- Оборонний бюджет Бразилії у 2022 р. склав 18 млрд 750 млн.
- Під розпорядженням сухопутних сил знаходиться 466 танків (у готовності 326), 78 реактивних систем залпового вогню, 136 одиниць самохідної артилерії.
- ВМС Бразилії володіють 112 суднами, з яких 6 фрегатів, 2 корвети, 7 субмарин.
- Повітряний флот складається з 665 одиниць машин (432 у готовності), з них 76 штурмовики, 42 винищувачі, 171 гелікоптер.

Військово-промисловий комплекс значною мірою представлений приватними компаніями. Експорт продукції ВПК не є важливою складовою економіки країни. Бразилія займає лише 21 місце у світі серед країн-експортерів зброї. У 2021 році оборонна промисловість Бразилії [експортувала](#) зброї на рекордну суму в 1,5 мільярда доларів (найбільше до США). Для порівняння, обсяг експорту сільськогосподарського сектору склав 159 мільярдів доларів.

Таблиця. Основні виробники ВПК Бразилії

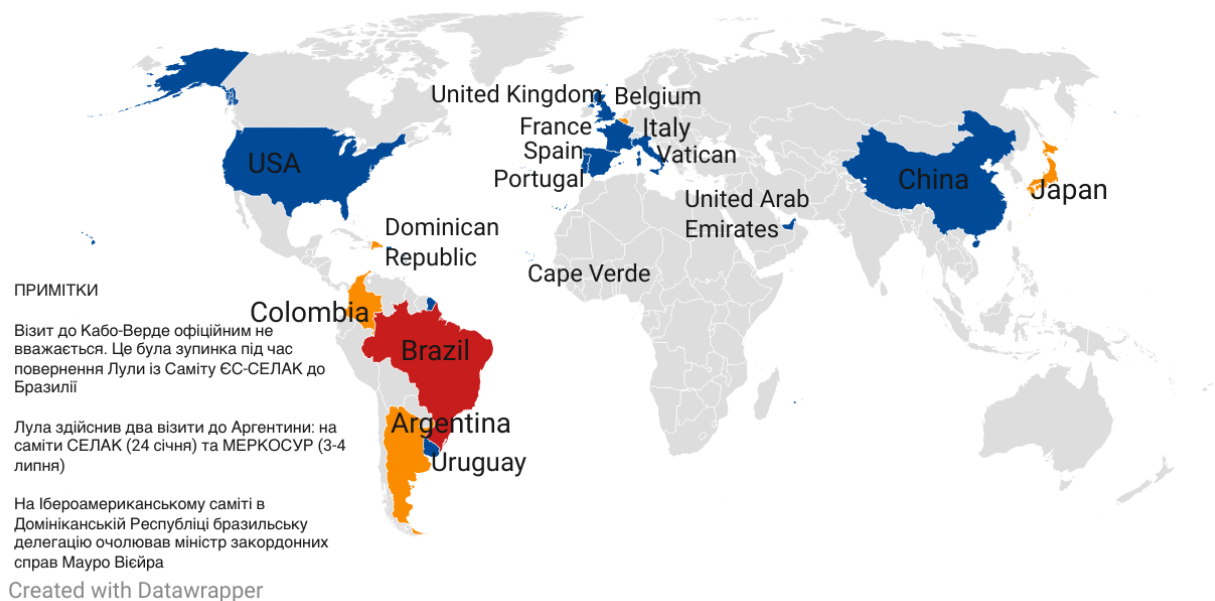
№	Компанія	Продукція
1	Embraer	Літаки(штурмовики Embraer EMB 314 Super Tucano, транспортний Embraer C-390) Millennium аеронавігаційні компоненти, системи для повітряних і наземних місій
2	Agrale	Agrale Marruá (військовий легковий автомобіль підвищеної прохідності),
3	Avibras	MLRS ASTROS 2020, тактичні крилаті ракети AV-TM 300, інфрачервона ракета A-Darter тощо
4	Companhia Brasileira de Cartuchos	1,5 млрд боєприпасів в рік, дробовики і гвинтівки
5	Helibrás	Гелікоптери
6	IMBEL	Вогнепальна зброя та боєприпаси (штурмова гвинтівка IMBEL IA2, легка протитанкова зброя ALAC, пістолети M45A1)
7	SIATT	Протитанкові ракети MSS-1.2, антикорабельні ракети Mansup
8	Taurus Armas	Вогнепальна зброя (пістолети A o Simples)
9	Iveco (італійська компанія)	Броньовані машини VBTP-MR Guarani

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ТРЕНДИ⁷

Сфера зовнішньої політики особисто для Лули да Сілви стала пріоритетною ще на стадії передвиборчих перегонів. Він наголошував на бажанні повернути Бразилію на міжнародну арену, подолати певну самоізоляцію, в яку начебто увів країну Ж. Болсонару. Вигравши вибори, Лула да Сілва узявся активно представляти Бразилію на міжнародній арені. Його графік закордонних подорожей за перші пів року був настільки насиченим, що, як [порахували журналісти](#), він провів, фактично, цілий місяць (31 день) за межами країни, здійснивши 7 закордонних поїздок та відвідавши 12 країн. Якщо ж оцінювати станом на кінець липня, то за перші 7 місяців свого правління Лула да Сілва здійснив у 10 поїздках 15 державних візитів, відвідавши 14 країн (Аргентину він відвідав двічі). Це не враховуючи відвідини Кабо-Верде, де він зробив зупинку повертаючись із саміту ЄС-СЕЛАК, та поїздки до Португалії й Єгипту, які хоча і відбулися після виборів, та все ж ще до його офіційного вступу на посаду президента.

Країни, до яких здійснив офіційні візити Президент Бразилії Лула да Сілва

■ Бразилія ■ Країни, які відвідав Лула в рамках двостороннього візиту ■ Країни, які відвідав Лула в рамках візиту на саміт

Такий насичений графік зарубіжних поїздок навесні вже викликав незрозуміння, особливо, якщо узяти до уваги інформацію, що у Лули да Сілви упродовж перших місяців що три дні у порядку денному були питання, які стосувалися сфери зовнішньої політики. Як порахували [бразильські журналісти](#), навіть міністр фінансів мав за перші 3 місяці менше зустрічей із Лулою (усього 22). [Порівнюючи](#) зі своїми попередниками, новообраний президент, який за свої дві минулі каденції (2003-2010 рр.) прийняв 120 глав держав та урядів, чим удвічі перевищив «показники» Ф. Енріке Кардозу та Ділми Руссефф, вже за

⁷ Розгорнутий аналіз див. у нашому попередньому матеріалі <http://prismua.org/26457987-2/>

перші місяці свого третього мандату, очевидно, прагне перевершити свого попередника Ж. Болсонару за кількістю прийомів гостей на національній бразильській території.

Утім, якщо за перших двох каденцій Лули Бразилію відвідували, здебільшого, представники Африканського континенту та регіональні сусіди-партнери по МЕРКОСУР, то нині, лише за перші пів року, до країни завітала низка європейських лідерів – Німеччини, Румунії, Нідерландів, Фінляндії, голова Єврокомісії. Сам Лула, який у своїй передвиборчій програмі наголошував на необхідності активізації діалогу зі своїми регіональними партнерами та країнами Азії й Африки (по лінії «Південь-Південь»), за 6 перших місяців так і не знайшов можливості відвідати Африканський континент. Лише наприкінці серпня очікується його участь у зустрічі БРІКС, яка пройде у ПАР.

Щодо першочерговості регіональних зовнішньополітичних пріоритетів, як було окреслено у його програмі, то слід нагадати, що окрім інтенсифікації співпраці із сусідами, повернення до лав СЕЛАК, Лула зробив спробу «промінати» особисту участь в Іberoамериканському саміті, який вперше з часів пандемії зібрався очно, і який приймала Домініканська Республіка, на візит до КНР. Щоправда, через хворобу він змушений був перенести його. Важливість знехтуваного ним Іberoамериканського саміту не тільки у тому, що він зібрав лідерів регіону ЛАКБ та іберійських держав, а у тому, що Іспанія, виявила ініціативу проведення зустрічі у ширшому форматі, ЄС-СЕЛАК, користуючись своїм тимчасовим головуванням у Європейській Раді. Очевидно, тоді, наприкінці березня, у Лули ще не склалося відчуття унікальності геополітичного моменту і, водночас, він потребував активізації відносин із КНР, як найбільшого реципієнта бразильського експорту та країни із великими інвестиційними можливостями та пропозиціями для Бразилії. Також, як видається, для нього важливими були особисті зустрічі із китайським керівництвом для уточнення позицій щодо російської агресії проти суверенної України.

Ознайомившись із китайським баченням, і, водночас, як згодом стало відомо, і з позицією країни-агресорки (про утаємничений візит його спеціального радника С. Аморіма до Москви стало відомо на початку квітня), він скористався сприятливим геополітичним моментом, «вікном» небачених до того можливостей, аби здійснити низку державних візитів до європейських столиць: Іспанії, Португалії, Великої Британії, Італії, Франції, Бельгії та Ватикану. Така увага з боку політичних еліт Європи, а також монарших родин, з якими Лула мав зустрічі під час візитів, зумовлювалися винятковою важливістю для демократичного світу, частиною якого вважають Бразилію і її новообраного президента, згуртування сил на міжнародній арені для протидії країні-агресорці. Утім, Лула ці «знаки» підвищеної уваги з боку європейських країн до Бразилії та намагання говорити із ним вважає цілком закономірними після шести останніх років, упродовж яких країна, на його думку, «перебувала у вигнанні». Отож саме ця ізоляція, як [він вважає](#), нині «викликала у світу спрагу, потребу у Бразилії. І ми повинні цим скористатися, тому що Бразилія ні з ким не має суперечок. Бразилія подобається всім, і всім подобається Бразилія».

Звісно, як під час зустрічей із європейськими лідерами, так і у спілкуванні із журналістами світових та вітчизняних ЗМІ постійно піднімається питання про ставлення Бразилії до російської агресії в Україні. І якщо під час зустрічі зі своїми колегами він може ховатися за «дипломатичною мовою», апелюючи до незмінної позиції Бразилії, яка засуджує агресію, але хоче, аби сторони «розпочали діалог» (саме на цьому принципі Лула, як колишній профспілковий лідер та майстерний «перемовник» наполягає), то спілкування із журналістами для нього є справжнім випробуванням. У ці моменти Лула наочно демонструє своє «роздратування Україною», він імпровізує і часто робить скандальні заяви (згадаймо, приміром, його заклик до США та ЄС «припинити заохочувати війну», про те, що «Зеленський не може хотіти усього», про «необхідність поступитися Кримом» тощо). Ця риса Лули вже [викликає дискомфорт](#) серед його однодумців та співробітників бразильського зовнішньополітичного відомства, причому, не тільки у випадку висловлювань щодо війни в Україні. Після перших таких висловлювань міністр закордонних справ М. Вієйра, який давав коментарі, виглядав спантеличеним.

Можливо, на думку Лули да Сілви, властива йому здатність до імпровізації зміцнює його позиції як «перемовника» в питанні «пошуку шляхів до миру», оскільки після кожного

скандального висловлювання світові медіа та соцмережі просто «вибухають» коментарями, утім, схоже, російська агресія проти України все менше його цікавить, принаймні він сам [заявив](#) про це на початку липня під час засідання Національної ради промислового розвитку (CNDI), наголосивши, що він «не хоче втручатися у питання війни України та росії». «Моя війна тут, тут, це проти голоду, проти бідності, проти безробіття», - продовжив він та підкреслив, що Бразилія не має наміру «ні з ким сваритися». Щодо останнього твердження, то свою відданість цій лінії він нещодавно продемонстрував, відвідуючи саміт ЄС-СЕЛАК, який проходив 17-18 липня у Брюсселі. Очікуючи на гарні фінансові пропозиції від ЄС для підтримки екологічних проектів, які адміністрація Лули зробила своїм пріоритетом, зокрема, в питанні збереження басейну Амазонки, він [коментуючи](#) позицію свого колеги, президента Чилі Г. Боріча, який вимагав від присутніх поваги до міжнародного права та рішучого засудження росії, заявив, що «зараз [на саміті ЄС-СЕЛАК] дехто не хоче говорити, що війна йде проти України», не називаючи, звісно, імена колег. Але це можна було би віднести і до самого Лули, адже вирушаючи делегацією на саміт в Європу за інвестиціями, його міністр закордонних справ М. Вієйра напередодні візиту [дав інтерв'ю](#) російській агенції «РИА-новости», де запевнив російську сторону у «зрілому політичному діалозі» між країнами та намірах його поглиблення, так само, як і пообіцяв взаємодіяти із росією найближчим часом на майданчиках ООН та G20, де Бразилія перебере на себе головування восени цього року, та розширювати двосторонню торгівлю (її обсяг, як було зазначено, у 2022 році досяг майже 10 млрд дол).

Офіційна позиція Бразилії щодо російської агресії в Україні та висловлювання Лули вже викликають питання, а хто реально формує зовнішньополітичний курс країни? Так, в його уряді посаду міністра закордонних справ обіймає М. Вієйра, який у березні 2023 року [в інтерв'ю](#) запевняв, що отримав від президента завдання «відновити усі мости та канали зв'язку, які були зруйновані». Так, у країні функціонує міністерство закордонних справ, яке професійно виконує свої функції. Утім, нещодавно [оглядачі констатували](#), що Лула не довіряє тим дипломатам, які отримали посади послів за каденцій його попередників – Ж. Болсонару та М. Темера (якого він вважає лідером антиконституційного перевороту з усунення Д. Руссефф від влади шляхом процедури імпичменту). Зокрема, мова йде про послів Бразилії в Іспанії та у Великій Британії (нагадаємо, що Лула навесні 2023 року здійснив візити до цих країн). Також відомі факти, які свідчать про небажання співпрацювати із деякими дипломатами в зовнішньополітичному відомстві, зважаючи на їхні політичні уподобання.

Але з початку квітня 2023 року увага прикута не тільки до слів Лули та його очільника МЗС М. Вієйри, а й до висловлювань та місій спеціального радника із питань зовнішньої політики, дипломата, колишнього незмінного міністра закордонних справ за обох попередніх каденцій Лули ла Сілви – С. Аморіма. Прийшовши до влади Лула да Сілва відновив модель, яка була за його попередніх президентських термінів, коли він мав не тільки очільника МЗС, а й свого радника. Частина [експертів](#) вважає, що роль С. Аморіма полягає, насамперед, у тому, аби бути своєрідною сполучною ланкою між політичною партією Лули та міжнародною мережею лівих партій: він має відповідний світогляд та великий авторитет. Як впливовий інтелектуала лівих поглядів він брав участь, зокрема, у [російському міжнародному медійному проекті](#) до відзначення 75-ї річниці завершення Другої світової війни (в російській історико-пропагандистській інтерпретації – «День Перемоги»). [На думку](#) колишнього посла Бразилії у Китаї, а нині радника Бразильського центру міжнародних відносин (CEBRI) М. Карамуру, С. Аморім виконує найбільш делікатні доручення Лули да Сілви, до яких входить, зокрема, «венесуельське питання» та «пошуки шляхів до миру» (як їх називає Лула) у російській війні проти України. А поточний зовнішньополітичний порядок денний Бразилії, який було окреслено у передвиборчій програмі президента, «технічно» реалізує МЗС країни: зарубіжні поїздки Лули, прийом іноземних гостей, організація самітів тощо. Також даремно чекати на висловлення персональної реакції М. Вієйри, приміром, щодо підризу росіянами дамби Каховського водосховища, загострення безпекової ситуації у Чорному морі, обстрілів української портової інфраструктури. У соцмережах його діяльність висвітлюється лише на офіційних сторінках МЗС Бразилії.

Натомість, президент Бразилії Лула да Сілва в питанні щодо російської агресії проти України спирається на бачення свого радника С. Аморіма. Його статус не передбачає постійної комунікації із медіа, утім, у червні він дав одразу кілька (!) інтерв'ю та коментарів ЗМІ, які свідчать, що його уявлення про природу конфлікту та можливі подальші сценарії перебувають під сильним антизахідним впливом, по суті, відтворюючи наративи Кремля. На початку червня Financial Times [опублікувала](#) його коментарі, в яких С. Аморім зазначив, що «Захід має узяти до уваги безпекові інтереси путіна та зупинити сповзання до миру у «Версальському стилі», натякаючи на договір між державами-переможцями та Німеччиною у 1919 році, по завершенню Першої світової війни. Апелюючи до «уроків історії» та довільно їх трактуючи, він висловлює «побоювання», що військово-приниження росії країнами Заходу може спровокувати глибший конфлікт. «Ми не хочемо Третьої світової війни», - [заявив він](#). Але якщо навіть цього не станеться, С. Аморім також висловлюється проти «нової Холодної війни». Він намагається, як йому здається, застерегти світ від «помилки», водночас, підігруючи росії та, фактично, висловлюючи ультиматум від її імені, адже, якщо мовляв, не будуть враховані усі безпекові інтереси країн регіону, то й не буде миру. Його альтернативою є «повна військова перемога над росією. Ви знаєте, що буде після неї? Я – ні» - підсумовує він.

Повторюючи, меседжі російської пропаганди, С. Аморім вчергове виносить у світовий інформаційний простір т. зв. «занепокоєння» Москви щодо її «національної безпеки» (мається на увазі розширення НАТО), заявляючи, що «ми не можемо оцінювати ситуацію лише за останні 1,5 роки, бо це ситуація десятиліть». Утім, цинічним, на нашу думку, є висновок С. Аморіма про те, що нинішня ситуація – [«це не вина України... Україна є жертвою, жертвою рудиментів Холодної війни»](#).

Попри упереджені висловлювання щодо війни в Україні, С. Аморім «хоче, аби Бразилію сприймали як важливого міжнародного гравця». Саме під такою назвою 23 червня 2023 року з'явилося його [ексклюзивне інтерв'ю](#) для Libération, яке він дав з нагоди візиту до Франції президента Бразилії Лули да Сілви. Загалом засуджуючи війну, як «порушення балансу», він вчергове виправдав т. зв. «занепокоєння росії» через розширення НАТО, назвавши його «законним». На його думку, «...це не просто експансія (НАТО – прим. авт.) на колишні країни Східної Європи, а й на колишній Радянський Союз». Утім, продовжує він далі, «коли була експансія (НАТО – прим. авт.) у країнах Балтії, великої реакції не було. Однак, Україна для росії є іншим. Таким шляхом йшли Гітлер, Наполеон, тевтонські лицарі». І хоча, на думку С. Аморіма це аж ніяк не виправдовує порушення територіальної цілісності України, все, ж саме в такий спосіб він пропонує пояснювати «нервовість та емоції путіна й росії». Відповідаючи на питання про бразильське бачення перспектив миру та висловлювання Лули да Сілви щодо того, аби Україна поступилася Кримом, радник президента заявив, що хоча ідеалом є справедливий мир, утім, «часом доводиться знаходити баланс між справедливістю та прагматизмом». Сьогодні ж, на його думку, розуміння компромісу немає, адже «будь-яке запропоноване рішення буде відхилене обома державами». І вже наприкінці червня радник Лули да Сілви коментуючи спробу демонстрації військового путчу в росії [заявив](#), що «знесилена та ослаблена росія нікого не цікавить... я вірю, що усе повернеться до нормального (! - *виділено нами*) стану».

Як бачимо, висловлювання С. Аморіма аж ніяк не свідчить про його неупереджений підхід при аналізі російської агресії проти України. Утім, найбільш небезпечним, на наш погляд, є те, що саме він [«емоційно, фізично та політично ..має найбільший вплив на Лулу, коли йдеться про зовнішню політику»](#), а, отже, сподіватися на кардинальну зміну позиції Бразилії щодо російської агресії, на підтримку України в протидії їй та пошуку шляхів миру найближчим часом, на жаль, не доводиться.

Чи можемо ми розраховувати на те, що Бразилія стане рішучіше протидіяти російській агресії? Які фактори можуть на це вплинути? Як видно із млявої [реакції](#) бразильського зовнішньополітичного відомства на підлив росіянами дамби Каховського водосховища, питання екологічної безпеки та кліматичних змін для адміністрації Лули важливі, якщо вони стосуються лише Південної Америки, а конкретно, басейну Амазонки, для збереження біорозмаїття якої можна залучити кошти європейців. Цим, власне, нині

займається Лула і в межах підготовки до саміту Амазонки, який відбудеться на початку серпня, і про це ж він [говорив](#) під час саміту ЄС-СЕЛАК у липні 2023 року, куди він таки поїхав попри першопочаткове небажання, щойно [підтвердилася інформація](#) про «нові європейські інвестиції в Латинську Америку». При цьому президент Бразилії дозволяє собі різкі заяви щодо європейських країн, які, [на його думку](#), «мають історичний борг перед планетою» за те, що в процесі індустріалізації винищили свої ліси, і водночас, ми не почули таких же рішучих заяв із засудженням екологічного тероризму, до якого нині вдалася росія, захопивши Запорізьку атомну електростанцію та знищивши дамбу водосховища, яка його охолоджує. Так само, як не чуємо подібних заяв Лули і щодо КНР, яка нехтує екологічною безпекою, причому не тільки у себе вдома, але й в регіоні ЛАКБ.

Якщо ж говорити про питання глобальної продовольчої безпеки, яке останніми днями набуло особливої гостроти після серії російських атак на нашу морську та річкову портову інфраструктуру та погрози країни-агресорки щодо знищення усіх суден, під будь-якими прапорами, які рухатимуться в бік українських берегів, що є порушенням свободи судноплавства, то, як видається, офіційної позиції Бразилії із засудженням дій росії ми також не дочекаємося. Насправді, те, що ціни на світовому ринку на зерно злетіли вгору, [відкриває](#) для Бразилії можливість для нарощення експорту її рекордного цьогорічного врожаю кукурудзи та відкриття нових ринків для збуту, зокрема, в Африці. Те, що може дещо завадити бразильській торгівлі, так це здорожчання долара, який лишається платіжним засобом у розрахунках, через зростання військових витрат та санкційну політику. Тому не випадково, і під час візиту до КНР, і в процесі підготовки до саміту БРІКС, а також під час регіонального саміту МЕКРОСУР обговорювалося питання щодо можливості переходу на альтернативне джерело розрахунків. Як [констатував](#) новопризначений посол Бразилії до Аргентини, вже нині страждає двостороння торгівля між Бразилією та Аргентиною, яка нині має дефіцит доларів.

Не впливатимуть на позицію Бразилії, як видається, і наголошення на аморальності російського авторитарного режиму як явища. Авторитаризм для Латинської Америки не розглядається винятково у негативні конотації, що зумовлено перебігом історичних процесів у регіоні. А от щодо ставлення Лули да Сілви до авторитарних лідерів, то засуджуючи під час передвиборчої кампанії свого опонента Ж. Болсонару у т. ч. і за переслідування опозиції, він, здобувши перемогу, запросив на свою інавгурацію невизнаного багатьма навіть регіональними сусідами «президента» Венесуели Н. Мадуро, Щоправда, той не приїхав, бо ця новина лише розпалила протестний рух у самій Бразилії на ґрунті несприйняття частиною суспільства результатів президентських виборів. Натомість, він відвідав організований Лулою наприкінці травня Південноамериканський саміт, що таки викликало неоднозначну реакцію, як серед учасників форуму, так і в бразильському суспільстві. Особливо жваво обговорювалися [зізнання](#) Лули, яке він зробив під час особливого прийому Н. Мадуро: мовляв, він «багато боровся із колегами-європейськими соціал-демократами, які захищають демократію, і які не розуміли, що Венесуела і є демократією». За перші пів року свого президентського терміну, Лула не тільки не засудив ситуацію із правами людини та переслідування опозиції у Нікарагуа та у Венесуелі, але й наголошував на «політиці діалогу», як на основному принципі бразильської зовнішньої політики за його адміністрації. Нещодавно він знову викликав хвилю бурхливого обговорення у ЗМІ та коментарів, [заявивши в інтерв'ю](#) Rádio Gaúcha, що «концепція демократії є відносною», і продовжив: «у Венесуелі було більше виборів, ніж у Бразилії». Водночас він визнав, «що саме завдяки демократії він втретє став президентом». На нашу думку, участь у саміті ЄС-СЕЛАК запрошених представників Нікарагуа, Куби та Венесуели, із якими європейський політикум поведився досить шанобливо, попри накладені санкції (приміром, у ситуації із віце-президенткою Делсі Родрігес), лише зміцнила упевненість Лули у правильності свого підходу – «не сваритися» із іншими державами, виходячи із поточних геополітичних тенденцій. Саме у такому контексті ми можемо розглядати своєрідне «напучування» президента Г. Боріча, яке [висловив](#) Лула да Сілва, коментуючи його емоційний виступ на згаданому саміті щодо необхідності рішучого засудження російської агресії: «відсутність звички брати участь у цих зустрічах робить молодих людей більш спраглими, більш поспішними, але так буває», навівши свій

власний досвід попередніх президентських термінів. Тож, чекати на рішуче засудження російського авторитарного режиму адміністрація Лули не поспішатиме. Як [ВИСЛОВИВСЯ](#) міністр закордонних справ Бразилії М. Вієйра: «Бразилія є пацифістською країною. Це наше дипломатичне ДНК».

На нашу думку, лише 2 фактори можуть вплинути на рішучіше засудження Бразилією російської агресії проти України:

По-перше, це доступ до європейських інвестицій. Насправді, Європа має тут головний «козир», адже може поставити головною умовою отримання фінансування підтримку демократичних цінностей та засудження країни-агресорки відповідно до міжнародного права. Утім, це вимагає певної «делікатності», адже, якщо Бразилія матиме інші джерела для інвестицій, вона може заявити, що Європа повернулася до випробуваних інструментів тиску і посилатися на історичний, часом, трагічний, досвід взаємин.

По-друге, підштовхнути Бразилію до рішучіших дій можуть загальносвітові безпекові загрози (поки що бразильське суспільство і політикум розглядають російську агресію у регіональному, «північноатлантичному», вимірі). Такою загрозою для Бразилії є, приміром, порушення безпеки судноплавства у світовому океані, що завдасть непоправної удару по її експортним можливостям. Тоді є шанс, що Бразилія, як і в роки Другої світової війни підтримає боротьбу із агресором, який загрожує світовій стабільності та безпеці. А поки що ж, якщо проводити історичні паралелі, її поведінка нагадує позицію Аргентини на завершальному етапі Другої світової війни, коли лише явна поразка Німеччини та тиск інших латиноамериканських держав й загроза залишитися на узбіччі нового світового порядку, який формувався країнами-учасницями антигітлерівської коаліції, змусив її приєднатися до них. А до того, Аргентина зважаючи на свої інтереси, отримувала економічні вигоди із співпраці із обома таборами конфлікту.

Отже, аналізуючи основні тренди у сфері зовнішніх зносин Бразилії за перші пів року третього президентського терміну Лули да Сілви, можемо побачити, насамперед, суттєву активізацію європейського вектору зовнішньої політики, що зумовлено особливостями поточної геополітичної ситуації. Водночас, помітне прагнення нового президента відігравати лідерську роль у процесах регіональної інтеграції, яка, в його розумінні, полягає у співпраці країн із різними політичними режимами. Також Лула відновив трек на подальше поглиблення співробітництва із КНР, що, як очікується, надасть Бразилії додаткові інвестиції в економіку та інфраструктурні проекти. Візит у США засвідчив прагнення відновити політичний діалог, поставлений на своєрідну «паузу» в останні роки президенства Ж. Болсонару. Пріоритетами своєї зовнішньої політики Лула да Сілва визначив співпрацю по вісі «Південь-Південь», захист екологічної та кліматичної безпеки, де вже зроблено перші кроки (підготовка до саміту Амазонки, переговори щодо фінансування екологічних проектів з боку ЄС на саміті ЄС-СЕЛАК). Офіційна позиція Бразилії полягає у визнанні територіальної цілісності та суверенітету України, засудженні російської агресії у документах ГА ООН, утім, від рішучіших дій щодо підтримки України Лула да Сілва поки ухиляється.

ТЕНДЕНЦІЇ БРАЗИЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СПІРОБІТНИЦТВА

Попри недостатню, на наш погляд підтримку України в протидії російській агресії, все ж наші держави, хоч і номінально, є стратегічними партнерами. Договір про це було підписано у 2009 році, під час другого офіційного візиту Лули да Сілви в Україну. Інша справа, що ми, очевидно, із бразильською стороною по-різному розуміємо суть відносин стратегічного партнерства. Якби ми вчасно зрозуміли, що упродовж перших термінів свого президенства Лула да Сілва намагався надати «статус стратегічного партнерства» своїм традиційним відносинам із деякими країнами, таким чином дещо спрощуючи зміст цього поняття, яке заміняло собою визначення «важливий» (наприклад, з огляду на інвестиції, торгівлю, окремі спільні проекти тощо), ми б, напевно, уникли болісного розчарування односторонньою денонсацією Бразилією у 2015 році нашого спільного проекту у космічній галузі «Альконтара-Циклон-4», нейтральною позицією, яку висловила Бразилія під час голосування резолюції ГА ООН про територіальну цілісність України у 2014 році та й усіх подальших резолюцій до 2022 року, та й зараз би не мали б певних ілюзій. Для цього достатньо було проглянути перелік країн, які пов'язували із Бразилією «стратегічні відносини». До нього увійшли, зокрема, Японія, Індія та КНР та європейські держави – Португалія, Іспанія, Франція, Італія та Велика Британія. Водночас, у переліку стратегічних партнерів [опинилися](#) Венесуела, Парагвай, Південна Корея, Фінляндія, Швеція, Данія та Норвегія.

Після приходу до влади Лули да Сілви між ним та президентом України відбулася одна-єдина [розмова у режимі відеоконференції](#) (початок березня), втім про неї вкрай мало офіційної інформації. І, хоча В. Зеленський неодноразово підкреслював, що хотів би зустрітися із президентом Бразилії та запрошував його відвідати Україну, такої особистої зустрічі ще не відбулося. Натомість, на початку травня нашу державу відвідав спеціальний радник Лули – С. Аморім, який мав зустрічі із вищим політичним керівництвом країни. Певні надії на особисту розмову обох президентів поклалися на саміт G20, який наприкінці травня проходив у Японії, утім, і вона не відбулася через насичені графіки обох лідерів держав.

Міжпарламентські групи співробітництва («групи дружби») із Україною

Важливо звернути увагу на формат міжпарламентських «груп дружби» з Україною, які були створені у перші місяці роботи парламенту після останніх виборів, що свідчить про важливість українського напрямку для бразильських законотворців (наприклад наразі всього [існує](#) 63 «групи дружби» із різними країнами чи міжнародними організаціями).

2 лютого було [сформовано](#) «групу дружби» у нижній палаті, куди увійшло 12 депутатів. Головою став Фелікс Мендона Юніор (PDT), Андре Фігейредо (PDT), Помпо Де Маттос (PDT), Гюго Леал (PSD), Хорхе Солла (PT), Карлос Чіодіні (MDB), Гутемберг Рейс (MDB), Пауло Фернандо (MDB), Родріго Естачо (PSD). (всі вищезгадані до є членами урядової коаліції), Дельтан Даллагнол (Podemos - опозиція) та Цельсо Русоманно («Республіканці» - самостійні).

25 травня у Сенаті було [створено](#) парламентську групу Бразилія-Україна у кількості 7 осіб. Установче засідання відбулось за присутності Тимчасово повіреного у справах України у Федеративній Республіці Бразилія Анатолія Ткача. Головою групи було обрано Флавіо Арнса, представника Соціалістичної партії (PSB), віце-головою став Оріовісто Гімарайнш, лідер в сенаті опозиційної правої партії Podemos-PR, також до неї увійшли Мара Габрілі (PSD/SP), Оріовісто Гімарайнш (PODEMOS/PR), Есперідіао Амін (PP/SC), Дорінья Сібра

(UNIÃO/TO), Дамарес Алвес (REPUBLICANOS/DF). Важливо зазначити, що групи дружби у обох палатах представлені, як представниками партій уряду, так і опозиції та нейтральних груп. Значна частина з них, це депутати з штату Парана, відомого центру української діаспори. Парламентарії [постановили](#), що серед запланованих заходів будуть парламентські візити та обмін матеріалами із законодавчих питань, а також члени мають сприяти подіям, дебатам і дослідженням з метою покращення двосторонніх відносин між Бразилією та Україною. Голова групи, сенатор Арнс [згадав](#) про «труднощі», заподіяні російською агресією, і висловив сподівання, що формат міжпарламентської співпраці допоможе у вирішенні таких питань, як освіта, економіка та допомога людям з інвалідністю. Окремих заяв на засудження російської агресії групи в обох палатах поки не приймали, засідання були лише установчими.

Тим не менше, потенціал «груп дружби» поки повністю не розкритий та потребує активізації, зокрема налагодженню прямих контактів між парламентаріями обох країн, проведення зустрічей між ними та організації візитів в обидва напрямки (останні відбулися у 2019 в Україну, та українськими депутатами до Бразилії у 2011 р.).

Співпраця у безпековій та військовій сфері

Відомо, що Україна робила запит до бразильського уряду на таку зброю: снаряди для зенітних гармат (передані Німеччиною перед Чемпіонатом світу з футболу у 2014 р.), бронетехніку (Леопарди), авіацію, системи протиповітряної оборони, міномети, снайперські гвинтівки, автоматичну зброю та боєприпаси. З 2019 р. йшли переговори про купівлю легкого штурмовика Бразилії Embraer A-29 Super Tucano (успіху не досягли). На початку травня 2023 року під час прес-конференції із прем'єр-міністром Нідерландів М. Рютте, який перебував у Бразилії, Лулу да Сілву просили прокоментувати, чи правдивою є інформація від видання *Jornal Estado de São Paulo* про те, що [український уряд звертався](#) до Міноброни Бразилії із проханням про закупівлю 450 бронеавтомобілів *Guarani* у медичній версії виключно для використання на гуманітарні потреби (не для бойових задач). Цю інформацію Лула, навіть не дослухавши бразильського журналіста, назвав «фейковими новинами», хоча у публікації видання наводяться конкретні дати та імена. Інтерес до бразильської зброї з нашого боку пояснюється тим, що, на думку експертів, бразильська зброя була б більш зрозумілою та простішою для використання українськими військовим, ніж дорога та сучасна західна.

Торговельно-економічне співробітництво

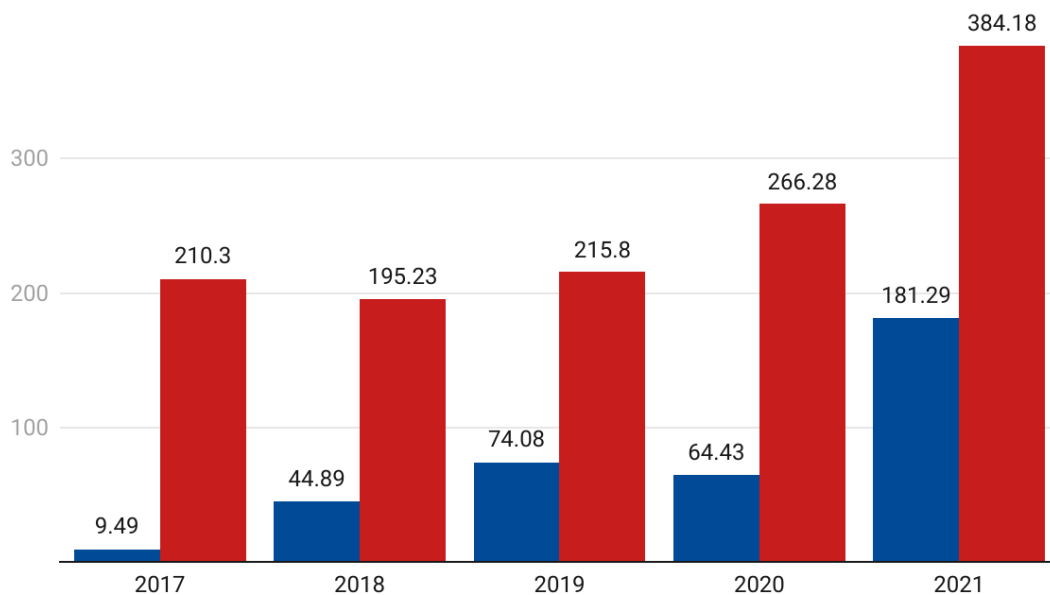
З початком повномасштабної російської агресії у лютому 2022 року постачання української продукції до Бразилії ускладнилося як з огляду на те, що південь нашої держави, портова інфраструктура, опинилися в зоні бойових дій, так і з огляду на номенклатуру продукції, яку ми постачали.

Згідно з останніх даних, які розміщені [на інформаційному ресурсі Митної служби України](#), товарообіг між нашими країнами у 2021 р. становив 565,46 \$млн. Імпорт сягнув позначки - 384,18 \$млн, експорт - 181,29 \$млн. Останньою інформацією, яку опублікувала ця служба була торгівля за перший квартал 2022 р. в обсязі 73,59 \$млн (імпорт - 68,24\$млн, експорт - 5,36\$млн). Як бачимо в торгівлі з Бразилією, як за 2021 рік, так і за перший квартал 2022 р. Україна має негативне сальдо, відповідно 202,89 \$млн та 62,88% \$млн.

Дані торгівлі України з Бразилією за 2017-2021 рр.

За даними Митної служби України

■ Експорт ■ Імпорт

Показники вказані в \$млн

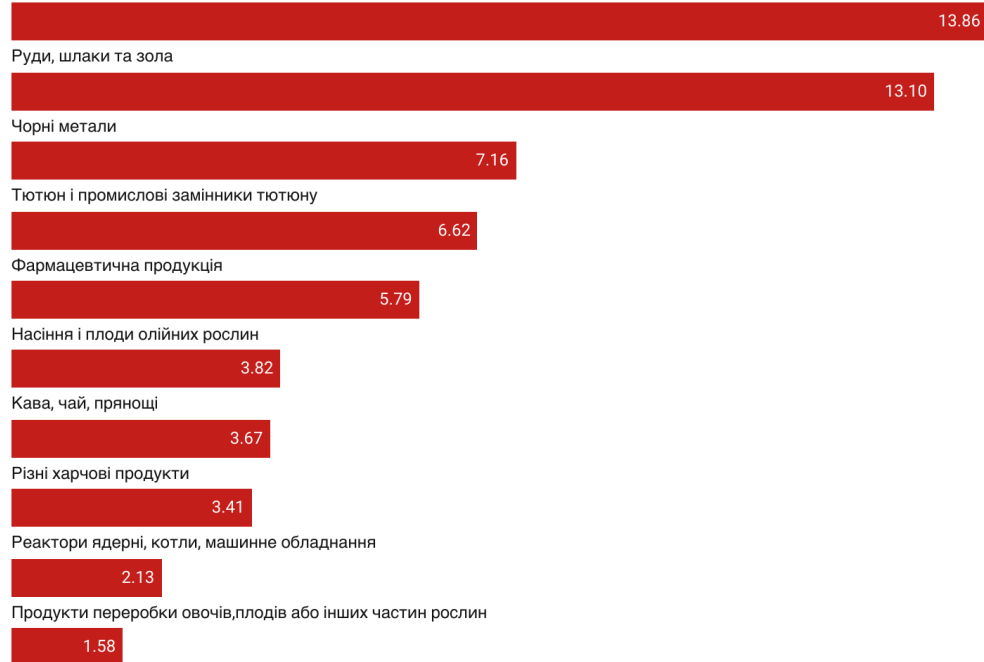
Created with Datawrapper

Основу українського експорту до Бразилії склали фармацевтична продукція, вироби з чорних металів, пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них, руди, шлаки та зола та чорні метали.

Топ-10 позицій українського імпорту з Бразилії за перший квартал 2022 року

За даними Митної служби України

Засоби наземного транспорту, крім залізничного і трамвайного рухомого складу, їх частини та обладнання

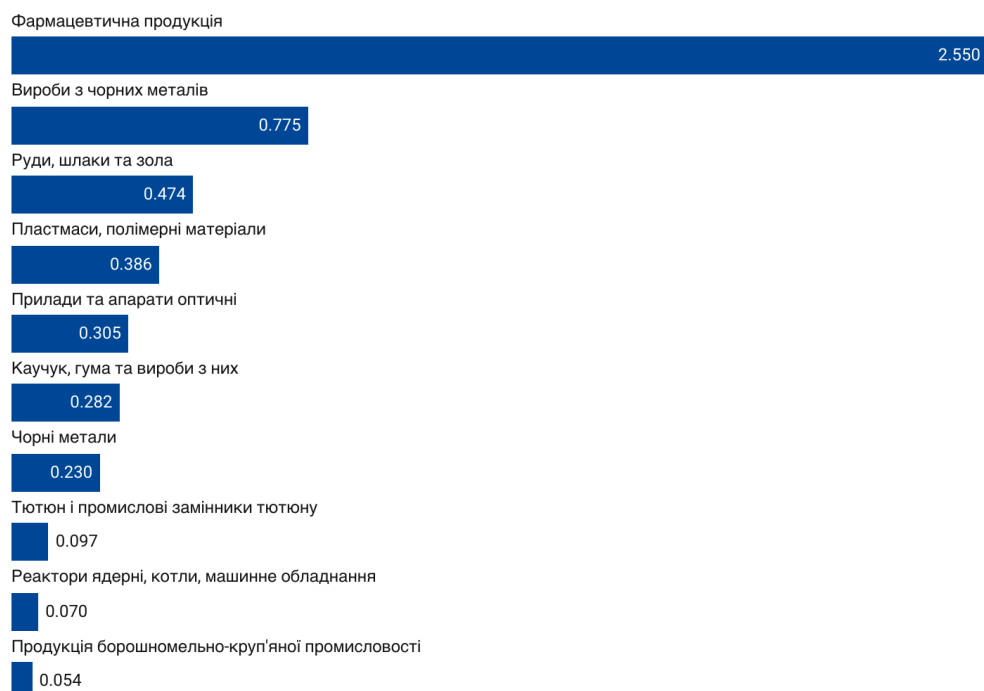
Показники вказані в \$млн

Created with Datawrapper

Найбільш імпортовані продукти з Бразилії – це засоби наземного транспорту (крім залізничного або трамвайного рухомого складу), їхні запчастини та обладнання, руди шлаки та зола, чорні метали, тютюн, фармацевтична продукція, чай, кава та інша продукція.

Топ-10 позицій українського експорту до Бразилії за перший квартал 2022 року

За даними Митної служби України

Показники вказані в \$млн

Created with Datawrapper

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Не концентруватися виключно на постаті президента Бразилії Лули да Сілви, його позиції, заявах, коментарях тощо, утім, давати їм публічну оцінку.
- Послідовно й делікатно налагоджувати контакти із представниками опозиції, які нині контролюють нині Конгрес.
- Донести до бразильських партнерів (полісмейкерів) погляд, що спроби Лули да Сілви дотримуватися «нейтральної» позиції та відмовлятися від рішучого засудження та протидії російській агресії в Україні, рівно як і залучення Венесуели до південноамериканської інтеграції за нинішнього режиму Н. Мадуро, є фактичною підтримкою Бразилією авторитарних режимів, які порушують права людини, що неодмінно завдає репутаційних втрат Бразилії на міжнародній арені.
- Не полишати спроби взаємодіяти у питаннях світової екологічної безпеки та, виходячи із намірів Бразилії тримати світове лідерство у цій сфері, донести необхідність тіснішої співпраці, у т.ч. і в рамках української «Формули миру».
- Незважаючи на політичну позицію Бразилії не передавати Україні зброю (власного чи іноземного виробництва) Міністерству оборони варто шукати можливості для налагодження офіційної співпраці із колегами із Бразилії задля обміну досвідом, який українська армія здобула на полі бою, протидіючи російській агресії, а також розглянути можливість щодо відновлення консультацій по програми співпраці із бразильським ВПК, яку Україна проводила наприкінці 2020 – в першій половині 2021 рр.
- Інтенсифікація зв'язків міжпарламентських «груп дружби» і спроба організації відеовиступу президента України В. Зеленського, якщо не перед усім Конгресом (як у Чилі), то, за прикладом Мексики, перед депутатами-членами «груп дружби» та усіма, хто підтримує опір України російській агресії.
- Налагодження співпраці із аналітичними та університетськими центрами з метою проведення спільних заходів, зокрема, круглих столів, присвячених, як спільному історичному минулому та ролі української діаспори у становленні бразильської державності, так і перспективам двосторонніх відносин у різних сферах.
- Виявляти у бразильському медійному просторі та соціальних мережах спроби російської пропаганди завдати іміджевих втрат Україні та протидіяти їм, залучаючи громадські організації, інфлуенсерів тощо.
- Критично оцінити виробничі потужності України та наші експортні можливості, вивчивши попередньо споживчий ринок Бразилії з тим, аби надати державну підтримку перспективним українським проектам чи просуванню товарів й послуг на місцеві ринки
- Важливо також донести, що Україна має гарні перспективи для бразильських інвестицій як у повоєнну відбудову, так і з огляду на її географічну близькість до ЄС (членство в якому є для нас стратегічною метою), а це створює гарні умови для бразильського бізнесу.

INTERNATIONAL
RENAISSANCE
FOUNDATION

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

БРАЗИЛІЯ: ОСНОВНІ ТРЕНДИ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Аналітична записка програми Латинська Америка та Карибський басейн Ради зовнішньої політики “Українська призма” в рамках проєкту за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Автори:

Керівниця програми Наталія Шевченко
Стажерка Анастасія Косенко,
Стажер Іван Фечко

info@prismua.org

<http://prismua.org/en/>

[/PrismUA](#)